

DANI CRNOGORSKE KULTURE 2017.

00028546

NOVAC
U CRNOJ GORI
KROZ DOKUMENTA

Председник
Главне Државне Контроле,

Министар финансија,

Г. 2

Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske
i Državni arhiv Crne Gore

546

Novac

U toku svoje duge vladavine knjaz Nikola nastojao je da Crnu Goru preuredi na novim osnovama, prema potrebama i zahtjevima savremenog evropskog života. Kao preduslov za brži sveukupni prosperitet nametalo se kovanje vlastitog novca. To nije bilo samo pitanje prestiža već i pitanje ekonomskog i političkog karaktera. Na teritoriji Crne Gore cirkulisao je novac više država, a od sredine XIX vijeka dominirao je austrijski. Za Crnu Goru, kao suverenu državu, bilo je neophodno da ima svoj novac, u prvom redu da bi se oslobodila austrijskog ekonomskog i političkog uticaja. Svjedočanstvo o tome pruža, s naročitim ubjedljivošću, vojvododa Gavro Vuković, crnogorski ministar inostranih djela, u svojim „Memoarima“: "Nužna zaloga susjedstva nagonila nas je da se od Austrije nijesmo mogli emancipirati. Potrgli smo i treće pitanje o kovanju naše monete u Beču. Naš ministar finansija šaržiran je da to pitanje tretira sa austro-ugarskom vladom. U Crnoj Gori cirkulisao je zlatni novac sviju država, a austrijsko srebro, bakar, nikl i bankote kao da smo sastavni dio austrijskih zemalja, i to bez ikakve konvencije ili nadoknade.

Često smo iznosili ovo pitanje kod austrijske vlade o naknadi za to što njena moneta bez vrijednosti cirkuliše u našoj zemlji. Svagda nam je odgovarala da nas ne prisiljava da se služimo njenom monetom. Naglašavala je da je to posljedica našeg susjedstva i trgovinskih odnošaja. Dodavala je, u odgovoru, da ako mislimo da se oslobodimo njene monete da skujemo naš novac. U prometu s austrijskim trgovinama nijesmo ništa gubili, ali u prilikama plaćanja trgovačkih narudžbina i naših dugova po drugim državama morali smo gubiti na austrijskoj moneti. Morali smo kupovati napoleone po kursu koji se svakog dana mijenjao. Primali smo na svoju štetu ažio (višak tečajne vrijednosti nad nominalom kod novca) koji je postojao između Austrije i sviju država, jer ona nije stajala ni s kim u monetarnoj uniji".

Malo je poznato da je Crna Gora namjeravala da povodom proslave 200. godišnjice vladavine dinastije Petrović- Njegoš emituje svoj novac. Proslava je bila vrlo široko zamišljena. Očekivan je dolazak brojnih delegacija iz svih slovenskih zemalja. Proslava je bila prilika da se u "Glasu Crnogorca" pojave mnogobrojni tekstovi u kojima su, pored informacija o pripremama za svečanost, davane istorijske reminiscencije za proteklih dvjesto godina i osvrt na savremeni trenutak na Balkanu. Članci su izlazili u nastavcima, a pisani su tonom koji u svakoj rečenici zapravo predstavlja veličanje Crne Gore i njenog vladara.

Svojevrsan doprinos svečanosti trebalo je da predstavlja emitovanje crnogorskog novca. Na osnovu jednog dokumenta, koji se prvi put objavljuje, vidi se da je crnogorski ministar finansija dobio instrukcije da se sa svojim austrijskim kolegom dogovore sve pojedinosti o kovanju crnogorskog novca. Crnogorskom ministru je naloženo da insistira da se s poslom što prije otpočne"... jer je velika želja Knjaževa zbog dinastičke svetkovine koja će biti iduće godine da svoj novac tom prilikom imade".

Međutim, finansijske teškoće, te godine uvećane izdacima oko udaje knjaginjice Jelene za italijanskog prijestolonasljednika i strahovite poplave koje su pogodile Crnu Goru, dovele su do promjene prvobitnog plana.

Proslava je svedena na znatno skromnije slavlje i odložena za narednu godinu. To je, vjerovatno, bio i glavni razlog da se odustane od kovanja crnogorskog novca.

Na neodložnu potrebu kovanja crnogorskog novca knjazu Nikoli je ukazao i njegov nekadašnji lični sekretar i dugogodišnji crnogorski diplomata, Jovan Vaclik. U pismu koje nosi datum 10. jul 1902. godine, Vaclik predlaže da se, povodom vjenčanja knjaza Mirka, učini: "... još jedan važan dar i trud, kojim će se, tako reći, krunisati sva Vaša mučenička rabota, da bude Crna Gora, i pored drugih nezavisnih država, na visoti potpune svoje nezavisnosti - o kojoj smo sanjali i sa Knjazom Danilom u našijem razgovorima - da crnogorski narod ima Vama blagodariti također i za svoj crnogorski novac".

Dalje u tekstu, Vaclik predlaže da se novac »po primljenoj u Zapadnoj Evropi monetarnoj sistemi, koju zajedno sa Francuskom, Švajcarskom i Italijom primila i Srbija, Rumunija, Grčka i Bugarska - gotovo sve balkanske zemlje« Po njegovom mišljenju novac bi se mogao iskovati od sredstava koje je Crna Gora dobijala na ime ruske subvencije. »Da se ovo ostvari, bilo bi najzgodnije da se daje jednu godinu čekaniti (kovati)samo zlatna moneta od 20 franaka, druge godine zlatna moneta od 10 franaka, treće godine u srebrnoj moneti od 1 franka, četvrte godine u moneti ili novcu od polovine franka. Ovaj novac, koji bi se zvao dinar ili crnogorski orao, uspješno bi zamijenio austrijsku monetu u crnoj Gori«.

Nije poznato koliko su Vaclikovi predlozi uticali na knjaza Nikolu, ali je izvjesno da su odgovorni crnogorski krugovi s najvećom mogućom ozbiljnošću pristupili poslu oko izrade crnogorskog novca, o čemu se tačne pojedinosti mogu naći u sljedećim zabilješkama, pisanim rukom vojvode Gavra Vukovića: a »Da bi se doskočilo toj monetarnoj isključivosti cirkulisanja austrijske monete u našoj zemlji, ministar finansija Niko Martinović poslat je u Beč, da pregovara sa vladom o kovanju naše monete bez vrijednosti od nikla i bakra, kao i u izvjesnoj količini u zlatu i srebru. U zlatu više iz sujete, nego li od kakave koristi. Budući da je naša zemlja suviše mala, to je krug cirkulisanja naše monete bio suviše uzak. Toga radi usvojili smo isti sistem austrijski za srebro i novac bez vrijednosti, s razlikom crnogorskog grba i Knjazeve slike na njemu, u nadi da može cirkulisati po austrijskim zemljama ravnopravno sa njenom monetom. Količina naše monete skovana je po finansijskim pravilima, prema broju stanovnika u zemlji.

Na naše prijatno iznenađenje, Matanović dostavi da je Crnogorska kraljevska vlada usvojila naš predlog o kovanju našeg novca, a takođe usvojila i ravnopravnost cirkulisanja po njenim zemljama. Kućinski šaržiran je, da od naše strane zahvali C. kr. vladi na tu predusretljivost. Malo zatim Matanović se je povratio iz Beča, a Kućinski preko Sarajeva pođe za Beč. Čim se Kućinski povratio iz Beča, dezavuirao je Matanovićev izvještaj, a naime da nije tačno javio o ravnopravnosti cirkulacije našega novca. Nijedan ministar ni austrijski ni mađarski, niti zajednički ministar finansija Kalaj, niti grof Gluhovski, nijesu takvo obećanje dali Matanoviću. Prema stanju stvari u Austriji ne da se takvo obećanje ni zamisliti. Kućinski dalje reče da Austro-Ugarska stoji izvan monetarne latinske unije. Nije u vezi ni sa jednom državom već je slobodna od svakog. Austrija je toliko velika da joj je izlišno i s kim stupati u

monetarnu uniju, a još manje s malenom Crnom Gorom. Sva stvar na koju je C. kr. vlada pristala stoji u tome da Crna Gora može skovati svoj novac u državnim kovnicama na svoj rizik, za svoj račun, o svome trošku i isključivo za svoju upotrebu. Austrija neće zvanično zabraniti crnogorski novac, ali ga državne kase neće primati nit pod kojim uslovima«.

Međutim, pitanje kovanja novca nije skinuto s dnevnog reda. Pošto se nije uspjelo u Beču, preduzeti su potrebni koraci da se novac iskuje u Parizu. No, kako je to bilo skopčano sa nizom teškoća, među kojima su bili najvažniji: druga smjesa, druga veličina, različiti sistem, a, uz to, kovanje u Parizu bi bilo mnogo skuplje, ipak je odlučeno da se novac iskuje u Beču.

Novac Knjaževine Crne Gore

Do 28. avgusta 1910. godine, kada je Crna Gora proglašena za Kraljevinu, emitovane su četiri emisije crnogorskog metalnog novca: dvije niklenog i bakarnog, a po jedna srebrnog i zlatnog. Osim emisije srebrnog novca iz 1909. godine, koja je rađena u Parizu, sve ostale su iskovane u Državnoj kovnici u Beču. Novčana jedinica je perper (grčki - hyperperos - profinjen) koji se sastojao od 100 para. Idejno rješenje, čini se veoma uspješno, za srebrni i zlatni novac dao je Ilija Šobajić, akademski slikar, dok ga je gravirao Stefan Švarc, poznati skulptor i medaljer, laureat više nagrada na internacionalnim izložbama u Parizu, Berlinu i Briselu.

Emisija crnogorskog metalnog novca iz 1906. Godine

Smatrajući da male količine sitnog novca neće ugroziti dominaciju njene monete u Crnoj Gori, Austro-Ugarska je prihvatila da se u Beču iskuje crnogorski novac. Prvi crnogorski novci, od nikla i bakra, kovani su na osnovu ukaza knjaza Nikole od 11 aprila 1906. godine. Evo tog ukaza:

»MI

NIKOLA I

Po milosti bižijoj

KNJAZI GOSPODAR CRNE GORE

Na predlog Našeg Ministra finansija i građevina, a po saslušanju našeg Ministarskog i Državnog savjeta riješili smo i rješavamo:

Na osnovu čl. 10 Ustava ovlašćujemo Našeg Ministra finansija i građevina, da može iskovati i pustiti u tečaj za 200 000 kruma nominalne vrijednosti niklenog i bronzanog novca u komadima 20, 10, 2 i 1 pare.

Ministarstvo finansija i građevina propisaće veličinu, težinu, leguru i količinu o vrstama ovog novca, način na koji će ga državna blagajna i pojedinci primati i kako će se izvršiti zamjena sličnog novca koji je sad u tečaju.

Ovaj novac nosiće s jedne strane grb državni, a s druge strane arapskim brojevima oznaku vrijednosti i naziv sa natpisom »Knjaževina Crna Gora 1906«.

Svi izdaci oko kovanja ovog novca izvršice se iz kredita za vanredne državne potrebe, a prihodi od iskovanog novca unijeće se u državnu kasu kao vanredni državni prihod.

Naš Ministar finansija i građevina neka izvrši ovaj ukaz «.

Iscrpne i dokumentovane podatke o crnogorskom novcu dao je dr Mirčeta Đurović u svojoj studiji o crnogorskim finansijama. Na osnovu njegovih istraživanja može se zaključiti da je 1906. godine iskovano ukupno 209 000 bronzanih i niklenih perpera. To je bio sitan novac: bronza - 200 000 komada od 1 pare (2 000 perpera) i 600 000 po dvije pare (12 000 perpera); nikal - 750 000 po 10 para (75 000 perpera) i 600 000 po 20 para (120 000 perpera)

Zvanični organ crnogorske vladade »Glas Crnogorca« obznanio je da je, puštanjem u promet niklenog i bronzanog novca, perper postao zvanična crnogorska novčana jedinica. Dalje u tekstu se navodi da će perper zamijeniti : » ... sad u tečaju slični novac, t. j. helere. Ušljed toga uprave carinarnica dobiće nužnu količinu istog i pozvaće imaoce novca u helerima, da najdalje do 15. oktobra t.g. zamijene iste sa crnogorskim novcem.

Poslije toga roka uprave carinarnica i druge državne blagajne neće primati helere; a samo Glavna Državna Blagajna primaće ih do 1. januara 1907. godine. Pojedinci neće biti dužni primati u jednoj isplati više od 5 kruna niklenog i 2 krune bronzanog novca.

Uprave carinarnica primaće u neograničenoj količini crnogorski nikleni i bronzani novac i po potrebi u zamjenu davaće srebro, zlato ili banknote«

Novac je dostavljen carinarnicama u prvoj polovini septembra 1906. godine i od tada je stvarno počeo da funkcioniše. Odluka crnogorskih državnih organa da se pusti u promet samo sitan bronzani i nikleni novac bila je u potpunosti opravdana, jer je trebalo naći kompezaciju za odgovarajući austrijski novac koji je cirkulisao u Crnoj Gori.

Puštanjem u promet crnogorskog novca - perpera, ostvarena je davnašnja želja, koju je još Njegoš pokušavao da realizuje. Perper je bio u potpunosti izjednačen s austrijskom krunom: napravljen od iste legure, a jednaka je bila i djeljivost (100 helera = 100 para). Time je stvorena mogućnost da perper cirkuliše i na austrijskoj teritoriji.

Puštanje u opticaj perpera bilo je od izuzetne važnosti ne samo za ekonomski već i za politički položaj Crne Gore. Time je Crna Gora dobila svoju obračunsku jedinicu, pa se vrijednosti nijesu više obračunavale u stranom već u domaćem novcu.

O puštanju u promet crnogorskog novca izvještavala je i evropska, u prvom redu južnoslovenska štampa. Oduševljeni pojavom perpera, specijalni izvještač »Trgovačkog glasnika« iz Beča, konstarovao je da to »označava znatan napredak u nacionalno-kulturnom životu Knjaževine Crne Gore«. U pomenutom izvještaju dato je niz pojedinosti o kovanju prvog crnogorskog novca, pa ga je potrebno prenijeti u izvodima: » Crna Gora nije do sada imala svoj novac, nego se služila koje austrijskim koje talijanskim, a koje opet, i to u pograničnom saobraćaju, turskim novcem.

Potreba da se barem dođe do sitnog novca, bila je već tako velika da se knjaževska vlada odlučila, da kovanjem crnogorskih niklića i bakra, zadovolji ovu potrebu i da Crnogorcima dadne mogućnost, da se barem u posvednevnom saobraćaju služe svojim rođenim novcem, a ne stranim.

Kovanjem ovog niklovanog i bronzanog novca primila je na sebe c. kr. glavna kovnica u Beču i izvršila ga je ne samo na zadovoljstvo stručnih lica, koja imaju da ocijene ovaj posao, nego i na zadovoljstvo crnogorske vlade.

Kovanje je izvršeno onako isto, kao što je u svoje vrijeme izvršeno kovanje novca za Srbiju, Braziliju, Egipat i Linheštajn.

Od kontigenta novca koji je predviđen, izrađeno je do sada u c. kr. bečkoj kovnici prva polovina. Druga polovina biće gotova kroz pola godine.

Sada je iskovano 300 000 komada po 20 para od čistog nikla i 375 000 komada od 10 para od čistog nikla, 300 000 komada po 2 pare od bronze i 100 000 komada od 1 pare od bronze.

U izradi niklenog novca imala je udjela i čuvena firma A. Krupa iz Berndorfa kod Beča, a bronzani novac izrađen je sav u carskoj kovnici.

Ovaj novi crnogorski novac, čija čista i ukusna izrada zaslužuje svaku pohvalu, ima na reversu broj koji označava vrijednost dotičnog novca i sem toga natpis: KNJAŽEVINA CRNA GORA, a dolje ispod vrijednosti broj godina kada je kovan. Na prednjoj strani ima dvoglavog orla sa štitom, a nad orlom carska kruna kakva se nalazi na državnom grbu Knjaževine Crne Gore«.

Iz istog izvještaja vidi se da je izvjesni Mita Petrović, rodnom iz Pančeva, inače industrijalac i dvorski savjetnik, znatno doprinio da se ova ideja realizuje.

Zvanična crnogorska jedinica - perper sastavljena je od 100 para i adekvatan austrijskoj kruni po veličini, obliku, težini i vrijednosti.

Avers: Crnogorski grb - dvoglavi orao raširenih krila sa skiptrom u desnoj i kuglom sa krstom u lijevoj kandži; nad glavom orla crnogorska kruna, a na grudima, u štitu, lav u pokretu.

Revers: uz gornju ivicu - KNJAŽEVINA CRNA GORA; ispod oznake vrijednosti izražena brojem i tekstem PARA, uz donju ivicu oboda godina izdanja označena brojem.

Materijal i tehnika: 1 i 2 pare bakar; 10 i 20 para nikal.

Dimenzije: 1 para - 1 mm; 2 i 10 para - 19 mm; 20 para - 21 mm.

Težina: 1 para - 1,66 gr; 2 pare - 3,33 gr; 10 para - 3 gr; 20 para - 4 gr.

Izrađivač: Državna kovnica u Beču. Graver nepoznat.

U izradi niklenog novca imala je udjela i čuvena firma A. Krupa iz Berndorfa kod Beča, a bronzani novac izrađen je sav u carskoj kovnici.

Ovaj novi crnogorski novac, čija čista i ukusna izrada zaslužuje svaku pohvalu, ima na reversu broj koji označava vrijednost dotičnog novca i sem toga natpis: KNJAŽEVINA CRNA GORA, a dolje ispod vrijednosti broj godina kada je kovan. Na prednjoj strani ima dvoglavog orla sa štitom, a nad orlom carska kruna kakva se nalazi na državnom grbu Knjaževine Crne Gore«.

Iz istog izvještaja vidi se da je izvjesni Mita Petrović, rodom iz Pančeva, inače industrijalac i dvorski savjetnik, znatno doprinio da se ova ideja realizuje.

Zvanična crnogorska jedinica - perper sastavljena je od 100 para i adekvatan austrijskoj kruni po veličini, obliku, težini i vrijednosti.

Avers: Crnogorski grb - dvoglavi orao raširenih krila sa skiptrom u desnoj i kuglom sa krstom u lijevoj kandži; nad glavom orla crnogorska kruna, a na grudima, u štitu, lav u pokretu.

Revers: uz gornju ivicu - KNJAŽEVINA CRNA GORA; ispod oznake vrijednosti izražena brojem i tekстом PARA, uz donju ivicu oboda godina izdanja označena brojem.

Materijal i tehnika: 1 i 2 pare bakar; 10 i 20 para nikal.

Dimenzije: 1 para - 1 mm; 2 i 10 para - 19 mm; 20 para - 21 mm.

Težina: 1 para - 1,66 gr; 2 pare - 3,33 gr; 10 para - 3 gr; 20 para - 4 gr.

Izrađivač: Državna kovnica u Beču. Graver nepoznat.

Emisija crnogorskog metalnog novca iz 1908. godine

Iskovani nikleni i bakarni novac iz 1906. godine - 290.000 perpera - nije bio dovoljan da zadovolji crnogorske potrebe. Stoga je, ukazom knjaza Nikole od 18. maja 1908. godine, Ministarstvo finansija i građevina ovlašćeno »... da može iskovati i pustiti u tečaj 110.000 (sto deset hiljada) kruna nominalne vrijednosti niklenog i bakarnog novca u komadima od 20; 10 i 2 pare.

Svi izdaci oko kovanja izvršiče se iz kredita za vanredne državne potrebe, a prihodi od iskovanog novca unijeće se u državnu kasu kao vanredni državni prihodi«.

Emisija crnogorskog niklenog i bronзанog novca iskovana je u Beču pod istim okolnostima kao ona iz 1906. Godine.

Ovom prilikom iskovano je 250.000 komada niklenog novca po deset para (25.000 perpera) i 40.000 komada po 20 para (80.000 perpera). Bronзанog novca izrađeno je 250.000 po 2 pare (5.000 perpera).

Avers: crnogorski grb.

Revers: uz gornju ivicu - KNJAŽEVINA CRNA GORA; ispod oznaka vrijednosti izražena tekстом PARA i arapskim brojem, uz donju ivicu oboda godina izdanja.

Materijal i tehnika: 2 pare bakar; 10 i 20 para nikal.

Dimenzije: 2 pare - 17 mm; 10 para - 19 mm; 20 para - 21 mm.

Težina: 2 pare - 1,66 gr; 10 para - 3 gr; 20 para - 4 gr.

Izrađivač: Državna kovnica u Beču. Graver nepoznat.

Mada je dogovoreno da perper može cirkulisati na teritoriji Monarhije po istim uslovima kao što cirkuliše kruna u Crnoj Gori, austrijske vlasti su pokušavale na sve moguće načine da to osujete. Veljko Ramadanović, crnogorski konzul u Kotoru, o tome je u više navrata obavještavao crnogorsku vladu. U jednom pismu iz početka 1909. godine, Ramadanović, između ostalog, kaže i sljedeće: »Crnogorski narod koji silazi ovđe trgovine radi, donosi najviše novoiskovanog novca u perperima. Uprvo vtrijeme isti je bio i priman i mijenjan kao ovdašnja jedna austrijska kruna.

Ali pošto se skupilo nekoliko stotina kruna, više ga ne hoće primati s istom vrijednošću, već na svaku uzimaju po 4 pare, što siromasima pričinjava veliku štetu«. U vezi s tim Ramadanović se krajnje nepovoljno izrazio prema austrijskim vlastima u Kotoru, tvrdeći da je čitav posao od samog početka bio usmjeren da bi uzdrmao crnogorsku monetu.

Emisija crnogorskog srebrnog novca iz 1909. godine

Sitni nikleni i bakarni novac emitovan 1906. i 1908. godine nije bio dovoljan da zadovolji promet u Crnoj Gori. Na crnogorskoj teritoriji je i dalje, pored crnogorskog i austrijskog sitnog novca, cirkulisao i zlatni novac mnogih država: američki dolar, francuski napoleon, italijanska zlatna lira, engleske funte, turske zlatne lire, njemačke zlatne marke, ruske rublje i dr. Pored toga, austrijska kruna bila je dominantna srebrna moneta u crnogorskom prometu.

Da bi se izbjeglo šarenilo cirkulacije moneta u Crnoj Gori, bilo je neophodno povećati količinu crnogorskog novca u opticaju. Preovladalo je mišljenje da je potrebno preduzeti mjere za izradu crnogorskog srebrnog novca. Ovom prilikom, crnogorska vlada je odlučila da novac iskuje u Parizu ili Londonu. Time je istaknuta ne samo težnja za emancipacijom od Austrije već i svojevrsan protest protiv zvanične politike Beča. Naime, aneksijom Bosne i Hercegovine Austrija je izazvala pravo ogorčenje u Crnoj Gori. Stoga su crnogorski zvanični organi namjerno zaobišli bečku kovnicu, demonstrirajući i na taj način svoje negodovanje protiv austrijske politike na Balkanu.

Nema potrebe da se opisuje komplikovan put kojim je Crna Gora došla do svog srebrnog novca, (brojne sjednice vlade sastanci sa knjazom Nikolom i sl.) premda je to od izuzetnog značaja za svako ozbiljnije proučavanje novčarstva u Crnoj Gori. Dovoljno je reći da je poslije kraćih pregovora francuski ministar inostranih poslova obavijestio crnogorsku vladu da Francuska sa zadovoljstvom prihvata kovanje crnogorskog novca u nekoj od svojih kovnica. Odlučeno je da to bude poznata pariska kovnica »Bertnar et Berže«.

Dobivši posao u kovnici su pregnuli da obećanje ispune. U veoma kratkom roku završeni su svi predviđeni radovi: novac je iskovan u apoenima od 1 i 5 perpera, prenijet u Crnu Goru i već početkom juna 1909. godine pušten u opticaj.

Neposredno po prisprijeću novca u Crnu Goru, objavljen je ukaz knjaza Nikole kojim se »Ovlašćuje Naše Ministarstvo Finansija i Građevinna da može iskovati i pustiti u tečaj crnogorskog srebrnog novca u ukupnoj nominalnoj vrijednosti 800.000 (osam stotina hiljada kruna austrijske vrijednosti i to:

Komada 60.000 (šezdeset hiljada) od pet (5) perpera, veličine 36 mm u dijametru, tržine 24 grama i kompozicije 90 odsto čistog srebra i 10 odsto bakra; i

Komada 500.000 (pet stotina hiljada) od jednog (1) perpera, veličine 23 mm u dijametru, težine 5 grama i kompozicije 83,5 odsto čistog srebra i 16,5 odsto bakra.

Čist prihod od novoiskovanog novca po odbitku troškova za kupovinu metala, isplatu dobiti na kreditovske sume, izradu nacрта i klišeta, radove u kovnici, pakovanje, ekspediciju i transport i sve ostale izdatke koji stoje u vezi sa kovanjem novca, a o kojima će se račun podnijeti Glavnoj Državnoj Kontrolji, predaće se Glavnoj Državnoj Blagajni kao redovan prihod za 1909. Godinu.

Istovremeno sa ukazom »Glas Crnogorca« je u broju od 6. juna 1909. godine donio saopštenje da je prvi kontigent crnogorskog srebrnog novca stigao na Cetinje i da je pušten u opticaj.

Revers: crnogorski grb sa draperijom i krunom. Okolo, gore, tekst: KNJAŽEVINA CRNA GORA, dolje: oznaka vrijednosti izražena arapskim brojem, ispod: poluvijenac od lovorove i maslinove grančice, povezan ćirilćkim tekstom PERPER, uz donju ivicu oznaka godine emitovanja.

Avers: knjaz Nikola - Glava u desnom profilu sa lovorovom grančicom, okolo, gore, tekst: NIKOLA I B. M. KNJAZ I GOSPODAR CRNE GORE.

Materijal i tehnike: 1 perper - srebrna legura finoće 835; 5 perpera - srebrna legura finoće 900.

Dimenzije: 1 perper - 23 mm; 5 perpera - 36 mm.

Težina: 1 perper - 5 gr; 5 perpera - 24 gr.

Izrađivać: kovnica Bertmar et Berže iz Pariza

Nacrt: Ilija Šobajić

Graver: Stefan Švarc.

Emisija crnogorskog zlatnog novca iz 1910. Godine

Istovremeno sa odlukom da se iskuje srebrni, predviđeno je kovanje zlatnog crnogorskog novca. Ali, pošto su odnosi sa Austro-Ugarskom i dalje bili zategnuti, moralo se još izvjesno vrijeme čekati na izradu zlatnog novca. Naime, srebrni novac izrađen u francuskoj kovnici nije zadovoljio stroge kriterijume crnogorske vlade, pa je odlučeno da se posao oko kovanja zlatnog novca povjeri Državnoj kovnici u Beću.

Do početka 1910. godine izvršene su sve potrebne pripreme pa je kovanje moglo da otpočne. Drugog marta 1910. godine objavljen je Ukaz knjaza Nikole, kojim se ovlašćuje: «... Ministar Finansija i Građevina da može pustiti u tećaj crnogorskog zlatnog i srebrnog novca u ukupnoj nominalnoj vrijednosti 1.630.000 Perpera i slovima milion i šest stotina hiljada Perpera, i to:

1. Zlatnog novca

Komada 300 (trista) od 100 (stotinu) Perpera, veličine 37 mm. u dijametru, a težine 33 875 335 grama,

Komada 30.00 (trideset hiljada) po 20 (dvadeset) Perpera veličine 21 mm. u dijametru, a težine 6 775 067 grama.

Komada 40.00 (ćetrdeset hiljada) po 10 (deset) perpera, veličine 19 mm, u dijametru, a težine 3 387 538 grama.

2. Srebrnog novca

Komada 300 000 (tri stotine hiljada) od 2 (dva) Perpera, veličine 27 mm. u dijametru, a težine 10 grama.

Skovani zlatni novac može sadržati 90 odsto čistog zlata i 10 odsto bakra, a srebrni novac 83,5 odsto čistog srebra i 16,5 odsto bakra.

Čist prihod od kovanog novca po odbitku troškova za kupovinu metala, izradu klešta, radove u kovnici, pakovanje, ekspediciju, transport, osiguranje i sve ostale izdatke, koji stoje u vezi sa kovanjem novca, a o kojima će se račun podnijeti Glavnoj Državnoj Kontrolji, unijeće se u Glavnu Državnu Blagajnu kao prihod za 1910. Godinu.

Dvadeset prvog marta 1910. godine »Glas Crnogorca« je objavio rješenje Ministarstva finansija: »... da se novi crnogorski zlatan novac, iskovan u Carskoj i Kraljevskoj kovnici u Beću, pusti u tećaj na Blagovijesti 25. marta t. G.

Kolićine i vrste zlatnog novca, koji će se pustiti u tećaj, su sljedeće:

300 (tri stotine) komada po 100 (stotinu) Perpera.

30 000 (trideset hiljada) komada po 20 (dvadeset) Perpera.

40 000 (ćetrdeset hiljada) komada po 10 (deset) Perpera.

Zlatni novci, pušteni u tećaj, moraju se na svim državnim i opštinskim blagajnama, kao i kod sviju opštinskih i državnih vlasti, kako izdavati tako i primati po punoj vrijednosti koja je na njima oznaćena.

Naređuje se svim državnim i opštinskim vlastima, da u svom području ovo uobićajenim naćinom objave, a svaka opštinska i državna vlast da po ovome naređanju u pogledu prijema i isplate novca strogo postupa.

Mjesec dana kasnije, »Glas Crnogorca« je obavijestio svoje ćitaoce »Pošto je prispjela ukupna suma od perpera 600 000 novih srebrnih dvoparaca, to su isti na Glavnoj Državnoj Blagajni pušteni u promet 15. ovog mjeseca.

Izrada novca je umjetnićki izvedena, a kovan je u bećkoj kovnici.

Avers: zavisno od vrijednosti: na vrijednosti od 2 perpera crnogorski grb; na vrijednostima od 10, 20 i 100 perpera: knjaz Nikola - glava u desnom profilu sa lovorovom granćicom; okolo, gore, tekst: NIKOLA I B. M. KNJAZ I GOSPODAR CRNE GORE.

Revers: zavisno od vrijednosti: na vrijednosti od 2 perpera tekst: KNJAŽEVINA CRNA GORA, ispod oznaka vrijednosti izražena u perperima i godina izdanja; na apoenima od 10, 20 i 100 perpera; crnogorski grb sa draperijom i krunom; okolo, gore tekst: KNJAŽEVINA CRNA GORA, dolje: oznaka vrijednosti oznaćena arapskim brojem, ispod: poluvijenac od hrastove i lovorove granćice povezan natpisom PERPERA, uz donju ivicu oznaka godine izdanja.

Materijal i tehnika: zavisno od vrijednosti: 2 perpera - srebrna legura finoće 835; 10, 20 i 100 perpera - zlato finoće 900

Dimenzije: 2 perpera - 24 mm; 10 perpera - 19 mm 20 perpera - 21 mm; 100 perpera - 37 mm

Težina: 2 perpera - 10 gr; 10 perpera - 3,39 gr; 20 perpera - 6,78 gr; 100 perpera - 33,88 gr

Izrađivač: Državna kovnica u Beču

Nacrt Ilija Šobajić

Graver: Stefan Švarc

Novac Kraljevine Crne Gore

Od 28. avgusta 1910. godine, kada je Crna Gora proglašena Kraljevinom, pa do prestanka postojanja samostalne crnogorske države, ukupno su emitovane četiri serije metalnog novca. U istom periodu, usljed oskudice u novcu izazvane izbijanjem balkanskih i prvog svjetskog rata, crnogorska vlada je privremeno izdavala blagajničke uputnice - bonove. Izdato je, ukupno, tri serije, ovih uputnica. Pored toga, u ovom periodu je doneseno niz zakonskih akata kojima su postavljeni temelji novčarstva u Crnoj Gori.

Emisija crnogorskog zlatnog novca iz 1910. Godine

Dvadeset osmog avgusta 1910. godine crnogorska Skupština proglasila je Crnu Goru kraljevinom, a knjaza Nikolu Petrovića njenim kraljem. Zvanična Evropa ne samo da je prihvatila novu titulu nego je odala priznanje i vladaru i državi. To se manifestovalo ulaskom flote velikih sila u slobodne crnogorske vode i ličnim prisustvom izaslanika sa gotovo svih evropskih dvorova.

Svojevrsan doprinos svečanosti dat je puštanjem u opticaj nove emisije crnogorskog zlatnog novca, izrađenog po nacrtu Ilije Šobajića.

Kao i prethodna emisija, jubilarni zlatni novac rađen je u Državnoj kovnici u Beču u ukupnoj vrijednosti od 1 000 000 perpera. Izrađeno je 500 komada od 100 perpera, 30 000 po 20 i 35 000 po 10 perpera. Tako je u 1910. godini pušteno u opticaj ukupno 2 030 00 perpera zlatnog i 600 000 perpera srebrnog novca. Ovo je ujedno, najbogatija godina kada je riječ o izradi i emitovanju crnogorskog novca. Postoje izvjesne razlike između ove i prethodne serije crnogorskog zlatnog novca. One se prije svega ogledaju u kraljevom liku (ovjenčan lovorovim vijencem), tekstu i utisnutim jubilarnim godinama.

Avers: kralj Nikola - glava u lijevom profilu ovjenčana lovorovim vijencem; okolo tekst NIKOLA I B. M. KRALJ CRNE GORE i jubilarne godine 1860-1910,

Revers: crnogorski grb s draperijom i krunom; okolo, gore, tekst, KRALJEVINA CRNA GORA: u donjem dijelu oznaka vrijednosti izražena arapskim brojem; ispod poluvijenac od lovorove i hrastove grančice povezan tekстом PERPERA: uz donju ivicu oboda oznaka godine.

Materijal: zlato finoće 900

Dimenzije: 10 perpera - 19 mm; 20 perpera - 21 mm; 100 perpera - 37 mm

Težina: 10 perpera - 3,39 gr; 20 perpera - 6,70 gr; 100 perpera - 33,88 gr

Izrađivač: Državna kovnica u Beču

Nacrt: Ilija Šobajić

Graver: Stefan Švarc

Falsifikati crnogorskog novca

Koliko je poznato, prvi falsifikovani perper pojavio se početkom 1910. godine. U broju od 6. marta 1910. godine »Glas Crnogorca« je obavijestio svoje čitaoce o pokušaju falsifikovanja crnogorskog novca. Autor članka, međutim, ne navodi identitet falsifikatora već se zadovoljava samo davanjem opisa lažnog novca:

»Lažni novac izrađen je od olova i da se vrlo lako razlikovati po svojoj sivotamnoj boji, težini i nejasnim i nedovoljno ostrim otiscima krune, vijenca i natpisa.

Bačen na dasku ili ploču daje potmuli zvek, sasvim drukčiji nego kod prvog novca. Osim toga, da se lako poznati i po tome, što se na ivici da lako nožem zasjeći, što kod pravog srebrnog novca nije slučaj.

Skreće se pažnja pojedincima da po prijemu novca paze na lažni novac, i da svaki pokušaj proturanja istog odmah dostave najbližoj policijskoj ili finansijskoj vlasti«.

Tokom 1911. godine lažni perperi pojavili su se u mnogim crnogorskim gradovima. Pojava falsifikata u Podgorici, početkom 1911. godine, izazvala je pravu paniku. Sekretar oblasne uprave, Vučinić, obavijestio je o ovoj aferi, bukvalno do u najsitnije detalje, ministra unutrašnjih djela u jednom alarmantnom pismu. O samom falsifikatu, međutim, mogao je samo da kaže: »... da je jedino po zvuku može razlikovati«.

Ispitujući čitavu stvar, ministar finansija Filip Jergović, saznao je o falsifikatu mnoge pojedinosti, o čemu je odmah izvijestio uprave carinarnica, plemenske kapetane i državne blagajnike:

»kako je utvrđeno, da su se pojavili od nekog vremena u našoj državi lažni perperi, izrađeni vrlo vješto od kositera, tako, da se po obliku u prvom početku nikako razlikovati ne mogu, jedino po težini i zvuku - to postoji od istih opasnosti štete, pa sam za osobito potrebno našao najstrožije na to upozoriti Upravu Carine, plemenske kapetane i državne blagajnike, da pri primanju perpera i ostalih niklenih i srebrnih crnogorskih novaca obrate na to najozbiljniju pažnju, kao i od koga ih primaju. U slučaju da se takvih perpera ma i jedan komad nađe ili druge vrste crnogorskog niklenog ili ostalog srebrnog novca, neka odmah uprava carinarnica o tome obavijesti potpisatoga, a dotičnu ličnost kod koga bude nađen novac, preda mjesnoj vlasti«.

Istovremeno, Jergović je o svemu obavijestio i ministra unutrašnjih djela. Pri tom zamolio ga je da »obrate najozbiljniju pažnju na sve sumnjive ličnosti, naročito na strance i strane podanike, koji ili povremeno dolaze u našu zemlju ili se u istu stalno bave izvjesnim poslom ... kao i da na odgovornost uzmete ličnosti u koje bude ovakav novac nađen«

Činjenica da su se za perper zainteresovali falsifikatori svjedoči da njegova vrijednost nije bila za potcjenjivanje. Na žalost, iz dokumenata se ne može vidjeti odakle falsifikati potiču. Prema nekim svjedočanstvima, čitav posao je od samog početka bio usmjeren da se obezvrijedi perper. Prema stanju stvari, Austriji je odgovarala monetarna nesigurnost u Crnoj Gori. To znači da su, po svoj prilici, falsifikati rađeni u Beču, jer su, bez sumnje, prilično kvalitetne izrade.

Bečka vlada, naime, nije mogla da se pomiri s činjenicom da perper nesmetano cirkuliše na njenoj teritoriji, kao što joj je teško padala okolnost da se krupa postepeno istiskuje sa crnogorskog područja. U sredstvima nije vladala izbirljivost da bi se to spriječilo. Puštene su vijesti o nepotpunoj vrijednosti crnogorske monete. Austrija je otkupljivala crnogorske zlatnike i prelivala ih u krune, s krajnjim ciljem da obezvrijedi crnogorsku monetu. Ali, kao što će se vidjeti, njeni naponi ostali su uzaludni.

Zakon o državnom novcu Kraljevine Crne Gore

Do 1910. godine u Crnoj Gori nije postojao nikakav propis koji bi regulisao kovanje novca i njegovo puštanje u opticaj. Zbog toga je krajem decembra 1910. godine donesen Zakon o državnom novcu Kraljevine Crne Gore, koji donosimo u cjelini:

MI

NIKOLAI
po milosti Božjoj
KRALJIGOSPODAR CRNE GORE

Proglašujemo i objavljujemo svima i svakome,
da je Narodna Skupština riješila i da smo mi potvrdili i potvrđujemo:

ZAKON

O DRŽAVNOM NOVCU KRALJEVINE CRNE GORE

Član 1
Kraljevina Crna Gora usvaja na svojoj teritoriji za novčani saobraćaj zlatnu valutu, čija je novčana jedinica »Perper«.

Perper se dijeli na stotinu djelova koje se nazivaju »pare«

Član 2
Kralj Gospodar ima pravo kovanja novca (čl. 10 Ustava).
Zakonodavna vlast određuje na prijedlog Ministra Finansija, koliko će se kad koje vrste crnogorskih novaca po ovom zakonu skovati i pustiti u tečaj.

Član 3
Državni crnogorski novci su sljedećih vrsta:
1. zlatni novci od 100 perpera u vrijednosti »20« »10«
2. srebrni novci od 5 perpera u vrijednosti »2« »1«
3. Nikleni novci od 20 para u vrijednosti >> 10«
4. Bronzani novci od 2 pare i u vrijednosti »1«

Član 4
Crnogorski zlatni novci sadrže u sebi devet stotina hiljaditih djelova čistog zlata i stotinu hiljaditih djelova bakra.

Član 5
Zlatni novci od 100 perpera teže bruto 33.875.335 sadrže čistoga zlata 30.48780 grama i imaju u dijimetru 37 milimetara.
Zlatni novci od 20 perpera teže bruto 6.775067 grama, sadrže čistoga zlata 6,09756 grama i imaju u dijimetru 21 milimetar.
Zlatni novci od 10 perpera teže bruto 3,3875338, sadrže čistoga zlata 3,04878 a imaju u dijimetru 19 milimetara.

Član 6
Iskovani zlatni novci koji ne bi imali u članu 4 predviđenu bruto težinu, kao ni određenu sadržinu čistoga zlata, ne mogu se pustiti u tečaj, ako bi ta razlika iznabila u pogledu bruto težine 2 hiljadita dijela, a u pogledu čiste sadržine zlata 1 hiljaditi dio više ili manje od zakonom propisane težine i sadržine zlata.

Član 7

Crnogorski srebrni novci sadrže u sebi:

Komadi od 5 perpera devet stotina hiljaditih djelova čistoga srebra i stotinu hiljaditih djelova bakra.

Komadi od 2 i 1 perpera osam stotina trideset i pet hiljada djelova čistog srebra i stotinu šezdeset i pet hiljaditih djelova bakra.

Član 8

Srebrni novci od 5 perpera teže bruto 24 grama, sadrže čistoga srebra 21.600 grama a imaju u dijametru 36 milimetara.

Srebrni novci od 2 perpera teže bruto 10 grama, sadrže čistoga srebra 8,350 grama, a imaju u dijametru 27 milimetra.

Srebrni novci od jednog perpera teže bruto 5 grama, sadrže čistoga srebra 4,175 grama a imaju u dijametru 23 milimetra.

Član 9

Iskovani srebrni novci sviju vrsta, koji ne bi imali u prethodnom članu predviđenu težinu ili određenu sadržinu čistoga srebra, ne mogu se pustiti u tečaj, ako bi ta razlika iznosila u pogledu bruto težine deset hiljaditih djelova, a u pogledu sadržine srebra tri hiljadita dijela više ili manje od zakonom propisane težine i sadržine srebra.

Član 10

Crnogorski nikleni novci sastoje se od čistoga nikla bez ikakvih drugih primjesa.

Član 11

Nikleni novci od 20 para teže 4,000 grama, a imaju u dijametru 21 milimetar, a oni od 10 para teže 3,000 grama i imaju u dijametru 19 mm.

Član 12

Crnogorski bronzani novci sadrže u sebi devet stotina pedeset hiljaditih djelova bakra, četrdeset hiljaditih djelova kositera i deset hiljaditih djelova cinka.

Član 13

Bronzani novci od 2 pare teže 3,333 grama, imaju u dijametru 19 milimetara, a od jedne pare teže 1,666 grama, a imaju u dijametru 17 mm.

Član 14

Nikleni i bronzani novci koji ne bi imali u članovima 11 i 13 ovog zakona propisanu težinu, mogu se pustiti u opticaj samo onda, ako razlika u težini iskovanih komada od zakonom propisane ne bi bila veća o pet hiljaditih djelova.

Razlika, pak, koja se može dopustiti u pogledu sadržine pojedinih metala kod bronzanog novca ne može iznositi za bakar više od četiti hiljadita dijela, a za kositer i cinak više od tri hiljadita dijela.

Član 15

Oblik crnogorskog državnog novca je sledeći:

a) Zlatnog i srebrnog:

Na jednoj strani (aversu) na sredini je lik Vladaoca Crne Gore sa lovorovom grančicom ispod njega, i u okolo natpis Njegovog imena i Njegovog dostojanstva.

Na drugoj strani (reversu) nalazi se kruna sa profirom i na istoj državni grb, iznad krune u polukrugu ime države, na donjem kraju profire broj oznake vrijednosti novca, ispod profire vijenac od lovorovog i rastovog lišća, na sastavu obje grane vijenca naziv novca, a ispod ovog godina u kojoj je kovan.

b) niklenog i bronzanog novca

Na jednoj strani (aversu) nalazi se državni grb, a na drugoj (reversu): s gornje strane u polukrugu ime države, na sredini vrijednost označena brojem i nazivom novca i broj godine. Naziv novca ispisan je ispod broja, koji vrijednost označava, a broj godine ispod naziva novca.

Lik i natpis na jednoj i kruna i natpisi na drugoj strani kod zlatnog i srebrnog novca, i grb na jednoj i natpisi na drugoj strani kod niklenog i bronzanog novca moraju po položaju odgovarati jedno drugome.

Zlatni novci od 100 i 20 perpera i srebrni od 5 i 2 perpera imaju na površini okrajka utisnut natpis »Bog čuva Crnu Goru«.

Zlatni novci od 10 perpera imaju utisnute šare, sastavljene iz strelica i zvjezdica, a srebrni novci od 1 perpera i nikleni od 20 i 10 para imaju samo čark (reske).

Bronzani novci imaju glatku površinu okrajka.

Član 16

Zlatni novci, koji se usljed duge upotrebe izližu ne mogu se i dalje zadržati u cirkulaciji, već se imaju, kad se na državnim kasama pojave, zamijeniti drugim novcem po punoj nominalnoj vrijednosti.

Najmanja težina sa kojom izlizi zlatni novci mogu ostati u cirkulaciji, određena je kod komada od 100 perpera na 33 - 70 grama, kod komada od 20 perpera 6,74 grama, i kod komada od 10 perpera na 3,37 grama, i svi oni komadi novca koji imaju gornju težinu, moraju se primati na svim državnim i javnim kasama, kao i u privatnom saobraćaju po punoj nominalnoj vrijednosti.

Član 17

Zlatni novci, koji drugim načinom, a ne usljed lizanja i redovne uoptrebe izgube propisanu težinu, moraju se također povući iz tečaja i prekovati, te s toga, kada se takvi novci pojave na državnim kasama, oduzeće se od sopstvenika uz nadoknadu odgovarajuće vrijednosti zlatnog metala po odbitku troškova za pretapanje, prekivanje i ekspediciju metala i prekovanog novca.

Ovi se troškovi zakonom uređuju kod komada od 100 perpera na 3,80 perpera, kod komada od 20 perpera na 1,40 perpera, i kod komada od 10 perpera na 1,00 perper.

Član 18

Srebrni, nikleni i bronzani novci, koji usljed duge cirkulacije i lizanja izgube znatno u težini, ili se u tolikoj mjeri oštete da se ne mogu lako raspoznati, primaće se na državnim kasama prilikom plaćanja, ili će se na zahtjev zamijenjivati, a po tome se neće više puštati u tečaj prije no što se prekuju.

Član 19

Novci od srebra, nikla i bronzne, koji su probušeni, ili na drugi način a ne usljed upotrebe pokvareni, u slučaju kada se pojave na državnim kasama, poništavaće se na vidljiv način na štetu sopstvenika za znak, da više ne mogu cirkulisati.

Član 20

Crnogorski zlatni, srebrni, nikleni i bronzani novci primaće se na svima državnim i javnim kasama pri plaćanjima po punoj nominalnoj vrijednosti, i to zlatni i srebrni novci u neograničenoj količini, a nikleni i bronzani do 10 perpera ukupno u jednome plaćanju.

Za privatni saobraćaj utvrđuje se da niko nije obavezan, da pri jednome plaćanju primi više od 300 perpera u srebrnom i 10 perpera u niklenom i bronзанom novcu (do 7 perpera nikla, do 2 perpera bronзанog novca, po dvije pare i 1 perper po 1 paru). Ovo važi i za isplate, koje se vrše na državnim i drugim javnim kasama.

Odredbe ovog člana ne odnose se na probušene, na vještački ili nasilnim putem oštećene, kao falsifikovane novčane komade.

Član 21

Falsifikovanje novca kazni se po Krivičnom Zakonu.

Lažni novci kad se pojave na državnim ili javnim kasama oduzimaće se od sopstvenika bez ikakve naknade i slati Glavnoj Državnoj Blagajni, kako bi se odgovornim licima postupilo po odredbama Krivičnog Zakonika.

Član 22

Zlatni i srebrni novci drugih država, koji su skovani po ovom istom sistemu u pogledu novčane jedinice, po kome su iskovan ili se imaju iskovati crnogorski državni novci, primaće se na crnogorskim državnim kasama i u javnom saobraćaju samo u koliko države, koje su te novce kovalе, na svojim kasam budu primale crnogorske zlatne i srebrne novce.

Ovo će se naročito ugovorom urediti, a dok to ne bude, odrediće se ukazom Kralja Gospodara na prijedlog Ministra Finansija i po saslušanju Ministarskog Savjeta, koji će se od ovih vrsta novca i po kojoj vrijednosti primati na državnim blagajnama.

Član 23

Za ostale strane novce, koji nijesu skovani po novčanom sistemu koji je usvojem ovim zakonom, a koji cirkulišu u Crnoj Gori, određivaće se od vremena na vrijeme ukazom Kralja Gospodara na prijedlog Ministra Finansija a po slušanju Ministarskog Savjeta, kako će se i u koliko primati.

Srebrni novci, kao i u opšte sitniji nikleni u bronzani novci drugoga sistema neće se nikako primati na crnogorskim državnim blagajnama, niti pak smiju u domaćem saobraćaju kao novac cirkulisati.

Član 24

Svaki crnogorski građanin dužan je, da prima strane novce onako, kako ih i ukoliko budu primale državne kase. Isto tako svakome je slobodno, da po pogodbi prima ove novce i po većoj cijeni, nego što ih državne kase primaju.

Član 25

Svi državni računi imaju se voditi u perperima i u parama.

Tako isto i svi privatni zavodi, trgovci, zanatlije, privrednici i t.d. dužni su voditi svoje računске knjige po novčanom sistemu koji je usvojen ovim zakonom.

Član 26

Pravilnik za izvršenje ovog zakona propisaće Ministar Finansija.

Član 27

Pored ranije iskovanog novca i to:

Zlatnog:

300 komada po 100 perpera	=	30 000 perpera
30 000 " " 20 " "	=	600 000 " "
40 000 " " 10 " "	=	400 000 " "
Svega 1, 030 000 " "		

Srebrnog:

60 000 komada po 5 perpera = 300 000 perpera
 300 000 " 2 " = 600 000 "
 500 000 " 1 " = 500 000 "
 Svega 1, 400 000 "

Niklenog:

1, 000 000 komada po 20 para = 200 000 perpera
 1, 000 000 " 10 " = 100 000 "

Bronzanog:

850 000 komada po 2 perpera = 17 000 perpera
 200 000 " 1 " = 2000 "
 Svega 19 000 "

- ovlašćuje se Ministar Finansija, da može iskovati i pustiti u tečaj još i sljedeću količinu jubilarnog zlatnog novca:

500 komada po 100 perpera = 50 000 perpera
 30 000 " 20 " = 600 000 "
 35 000 " 10 " = 350 000 "
 Svega perp. 1, 000 000

Ovaj jubilarni zlatni novac razlikuje se od ostalog zlatnog novca tijekom, što se oko glave Vladaočeve nalazi vijenac od lovorovog lista, a mjesto lovorove grančice ispod Vladaočevog lika napisane su godine »1860 - 1910«

Član 28

Za kovanje crnogorskih novaca Vlada može zaključiti ugovore sa preduzimačima ili kovnicama pod uslovom, da novci budu skovani u obliku i po sistemu, koji su ovim zakonom određeni.

Član 29

Svi crnogorski državni skovani novci upisuju se u primanje one računске godine, u kojoj ih državna blagajna primi. Od ovog primanja odbijaju se i računavaju - kao vanredni rashod - svi rashodi oko tih državnih novaca, a pretijek preko toga unosi se - kao vanredni prihod - u državnu blagajnu.

Član 30

Ministar Finansija dužan je podnijeti Narodnoj Skupštini tačan račun o svijem skovanim crnogorskim novcima. U ovom računu izložiće se pojedini troškovi, koji se oko tih novaca učine, kao i prihod od istih.

Član 31

Kad ovaj zakon stupi u život, utvrdiće se nov tečaj za strane novce u Crnoj Gori, a tada prestaju važiti sve ranije tarife vrijednosti novca, kao i sve uredbe, naredbe i raspisi, koji bi ovome zakonu bili protivni.

Član 32

Ovaj zakon stupa na snagu, kad ga Kralj Gospodar potvrdi, a obaveznu silu dobija trideseti dan po obnarodovanju u službenom listu.

Preporučujemo Našem Ministru Finansija i Građevina, da ovaj zakon obnaroduje, a svima Našim Ministrima da se o izvršenju njegovom staraju, vlastima pak zapovijedamo, da po njemu postupaju, a svima i svakome, da mu se pokoravaju.

Cetinje, 4. decembra 1910. god

NIKOLA s. R.

Iako je u osnovi sankcionisano postojeće stanje, usvojivši one principe na kojima je novac bio u opticaju, značaj ovog Zakona je ogroman. Ne samo zbog daljeg izdavanja novca, regulisanje njegovog prometa i, konačno, njegovog postojanja, mada i to od izuzetne važnosti. Njegov značaj se, prije svega, ogleda u činjenici što je fiksirao perper kao nacionalnu valutu i isključio iz optičaja ostale monete, u prvom redu austrijsku.

Monetarna konvencija između Crne Gore i Austro-Ugarske

Mada je već duže vrijeme imala vlastiti novac u dovoljnim količinama za unutrašnji promet, Crna Gora još uvijek nije uspjela da s Austrijom zvanično reguliše monetarni kurs. Austrija se nije mogla pomiriti s činjenicom da se Crna Gora u monetarnom pogledu postepeno osamostaljuje i da stabilizuje svoju valutu. U vrijeme kada Crna Gora nije imala svog novca u dovoljnim količinama, Austrija je s lakoćom odbijala crnogorske zahtjeve o regulisanju monetarnih odnosa. Sada, međutim, u promijenjenim okolnostima, kada je crnogorski novac, naročito zlatni, nesmetano cirkulisao na njenom području, Austrija je bila prinuđena na izvjesna popuštanja. Konačno, bečka vlada je izrazila spremnost da ugovorom reguliše pitanja monetarnih odnosa, na bazi reciprociteta, što je u prethodnom periodu uporno odbijala.

Monetarna konvencija između Crne Gore i Austro-Ugarske stupila je na snagu 21. septembra 1911. godine. U raspisu koji je tim povodom Ministarstvo finansija uputilo svim državnim blagajnama sadržane su osnovne odredbe konvencije:

»U smislu Monetarne konvencije sklopljene između Crne Gore i Austro-Ugarske, koja danas stupa na snagu, dopuštena je cirkulacija crnogorskog novca u Austro-Ugarskoj u ovim razmjerama:

1) Crnogorski zlatni novac primaće se po nominalnoj vrijednosti za carinska plaćanja kod svih carinarnica u Austro-Ugarskoj, a za poštanska plaćanja kod pošta: u Beču, Pragu, Trstu, Budimpešti, Zagrebu, Fijumi i Sarajevu.

2) Crnogorski srebrni, nikleni i bronzani novac primaće se po nominalnoj vrijednosti, i to po svakom pojedinom plaćanju: komadi od pet Perpera do najvišeg iznosa 250 Kruna, komadi od 2 i 1 Perpera do najvišeg iznosa od 50 Kruna, a nikleni i bronzani novac samo za izravnanje ostatka koji se ne može srebrnim novcem isplatiti - kod carinarnice, poreznih ureda, pošta i blagajne č. k. Državnih željeznica u području kotarskog poglavarstva Kotor i Dubrovnik, zatijem kod istijeh nadležstava i blagajni u varošima: Zadru, Šibeniku, Spljetu i trgovištu Metković.

Te iste odredbe važe i za željezničke blagajne na linijama: Zelenika - Metković, Hum - Trebinje, Uskoplje - Gruž, kao i za Bosansko-Hercegovačke carinarnice, poreske urede i č. k. pošte u okruzima: Trebinje, Bileća, Gacko i Foča.

Za carinarska plaćanja primaće se ipak crnogorski srebrni novac samo u onoj količini koja važi za austro-ugarske srebrne novce.

3) Č. k. Finansijska Zemaljska Blagajna u Trstu, Kraljevsko - Ugarski Poreski Ured u Fijumi, kao i Bosansko-Hercegovački Poreski Ured u Mostaru, zamjenjivaće po nominalnoj vrijednosti crnogorski novac austro-ugarskim novcem.

Iznos zamijenjivanja ograničava se za svaki pojedinačni slučaj za 100 Perpera, a za 3 000 Perpera za cio iznos, koji će se u toku jedne neđelje moći promijeniti.

Istim raspisom naređeno je svim državnim blagajnama u Crnoj Gori da primaju austro-ugarski zlatni, srebrni, nikleni i bronzani novac pod istim uslovima i u istoj količini koja je konvencijom određena za primanje crnogorskog novca u Austriji.

Zaključivanjem monetarne konvencije sa Austro-Ugarskom, Crna Gora je ostvarila davnašnju težnju - izjednačavanje crnogorske i austrijske monete. To je, konačno, značilo pobjedu perpera, koji se veoma brzo stabilizovao i izjednačio s austrijskim novcem.

Emisija crnogorskog srebrnog novca iz 1912. godine

Krajem 1911. godine pred Narodnom skupštinom našao se predlog zakona o kovanju nove količine novca u visini 3. 000 000 perpera. Pomenutim predlogom bilo je predviđeno da se pusti u opticaj 2 miliona perpera u zlatu, 800 000 u srebru i ostatak u niklu i bronzi. Izrada ovako velike količine novca bila je potrebna, po mišljenju Filipa Jergovića, crnogorskog ministra finansija, iz više razloga. Prije svega, bronzanog i niklenog novca gotovo da nije bilo u opticaju, zbog čega se i dalje morao tolerisati austrijski sitan novac. Usljed deformacija izazvanih lošom izradom, bilo je neophodno povući iz optičaja i prekovati srebrni novac iskovan u Parizu. Pored toga, Jergović je zatražio odobrenje da se iskuje još izvjesna količina srebrnog novca u apoenima od 5, 2 i 1 perper. Na taj način Crna Gora bi imala sve monete predviđene Zakonom o novcu.

Kad je riječ o kovanju dodatnih količina zlatnog novca, Jergović je iznio sasvim utemeljeno obrazloženje: za crnogorske finansije mnogo je cjelishodnije da od zajma iskuje zlatan novac nego da unosi novac u austrijskoj moneti.

Narodna skupština je u potpunosti prihvatila Jergovićeve predloge i ovlastila vladu da može iskovati i pustiti u opticaj 2 000 000 perpera zlatnog, i 871 000 srebrnog, od čega je 500 000 trebalo prekovati. Tim povodom obnarodavan je Zakon o kovanju novca, koji je stupio na snagu 23. decembra 1912. godine. Evo tog zakona:

MI

NIKOLA I

po milosti Božijoj

KRALJ I GOSPODAR CRNE GORE

Prolašujemo i objavljujemo svima i svakom da je Narodna Skupština riješila a Mi potvrdili i potvrđujemo:

ZAKON o KOVANJU NOVCA

Član 1

Ovlašćuje se Ministarstvo finansija da može iskovati i pustiti u tečaj:

a) ZLATNOG NOVCA

300 komada po 100 perpera = 30 000 perpera

60 000 komada po 20 perpera = 1 200 000 perpera

77 000 komada po 10 perpera = 770 000 perpera

SVEGA 2 000 000 perpera

b) SREBRNOG NOVCA:

40 000 komada po 5 perpera = 200 000 perpera

50 000 komada po 2 perpera = 100 000 perpera

500 000 komada po 1 perper = 500 000 perpera

SVEGA 800 000 perpera

v) NIKLENOG NOVCA

200 000 komada po 20 para = 40 000 perpera

200 000 komada po 10 para = 20 000 perpera

SVEGA 60 000 perpera

g) **BRONZANOG NOVCA**

500 000 komada po 2 pare = 10 000 perpera

100 000 komada po 1 pare = 1000 perpera

SVEGA 11 000 perpera

Član 2

Kovanje srebrnika izvršiće se tako, da će 500 000 perpera srebrnog novca, iskovati i pustiti u tečaj na osnovu Najvišeg ukaza o 4. maja 1909. g, i to:

30 000 komada po 5 perpera = 150 000

350 000 komada po 1 perpera = 350 000

Povući iz tečaja na način koji to bude odredio Ministar finansija i pretvoriti u srebrnike iste vrijednosti, a ostatak od 300 000 perpera iskovaće se nanovo u ovoj srazmjeni:

10 000 komada po 5 perpera = 50 000 perpera

50 000 komada po 2 perpera = 100 000 perpera

150 000 komada po 1 perpera = 150 000 perpera

Član 3

Novi novci biće iskovani u svemu po odredbama Zakona o državnom novcu.

Član 4

Svi izdaci oko izvršenja ovog zakona izvršiće se privremeno iz državne gotovine, a čist prihod od iskovanog novca unijeće se u državne gotovine, a čist prihod od iskovanog novca unijeće se u državnu kasu kao vanredni državni prihod.

Član 5

Ovaj Zakon stupa na snagu kad ga Kralj Gospodar potpiše.

Preporučujemo svima Našim Ministarstvima, da ovaj zakon obnaroduju i o izvršenju se njegovu staraju, vlastima zapovijedamo da po njemu postupaju, a svima i svakome da mu se pokoravaju».

Međutim, u 1912. godini iskovan je samo dio novca predviđen citiranim zakonom. Naime, iskovan je samo srebrni novac u iznosu 580 000 perpera, i to: 40 000 komada po 5 i 38 000 po 1 perper. Od navedenog iznosa 300 000 perpera je novo iskovani novac, dok je ostatak od 280 000 perpera prekovano od novca rađenog u Francuskoj 1909. godine.

Avers: kralj Nikola - glava u desnom profilu; okolo, gore, tekst: NIKOLA I B. M. KRALJ I GOSPODAR CRNE GORE; uz donju ivicu oboda hrastova grančica.

Revers: crnogorski grb s draperijom i krunom; okolo, gore, tekst: KRALJEVINA CRNA GORA; u donjem dijelu oznaka vrijednosti izražena arapskim brojem; ispod poluvijenac od lovorove i hrastove grančice povezan tekstom: PERPERA; uz donju ivicu oboda oznaka godine.

Materijal i tehnika: 1 perper - srebro finoće 835; 5 perpera - srebro finoće 900.

Dimenzije: 1 perper 23 mm; 5 perper - 36 mm

Težina: 1 perper - 5 gr; 5 perper - 24 gr.

Izrađivač: Državna kovnica u Beču.

Nacrt: Ilija Šobajić

Graver: Stefan Švarc

Emisija crnogorskih blagajničkih uputnica (bonova) iz 1912. godine

Balkanski rat je zahtijevao ogromna finansijska sredstva koja je siromašna zemlja teško mogla da obezbijedi. Da bi povećala sredstva države crnogorska vlada je odlučila da privremeno izda blagajničke uputnice. Tim povodom je donešen »Zakon o izdavanju blagajničkih uputnica«, koji je stupio na snagu 23. oktobra 1914. godine. Zakonom je, između ostalog, predviđeno, i sljedeće:

» **Član 1**

Ovlašćuje se Ministarstvo finansija i Građevina da može izdati uputnice na Glavnu i Državnu blagajnu - blagajničkih zapisa, bonova - u nominalnoj vrijednosti od 2 miliona Perpera, i to

500 000 komada po 1 Perper = 500 000 perpera

200 000 komada po 2 Perper = 400 000 perpera

80 000 komada po 5 Perper = 400 000 perpera

40 000 komada po 10 Perper = 400 000 perpera

4 000 komada po 50 Perper = 200 000 perpera

1 000 komada po 100 Perper = 100 000 perpera

Član 2

Ove uputnice važe godinu dana od dana objave ovog Zakona i biće snabdjevene potpisima Ministra Finansija i Građevine i predsjednika Glavne Državne Kontrole. Dalje oznake njihovog oblika, način njihovog puštanja u tečaj i njihovog povlačenja odrediće Ministar Finansija i Građevina u dogovoru sa Glavnom Državnom Kontrolom.

Član 3

Uputnica će glasiti na donosiocima i primaćima se u punoj nominalnoj vrijednosti, kako na svima državnim, opštinskim i drugim javnim Blagajnama, tako i u privatnom prometu.

Blagajnički zapisi (bonovi) bili su, u stvari, neka vrsta privremenog papirnog novca, koji nije imao pokrića ali za koji je garantovala država u visini njegove nominalne vrijednosti. Uskoro po donošenju Zakona, bonovi su pušteni u promet, mada su ih Crnogorci, navikli na zvečeću monetu, nerado primali. Zankom je bilo predviđeno da zapisi budu povučeni iz opticaja poslije godinu dana. Međutim »Naredbom o povlačenju blagajničkih uputnica - bonova«, donesenom oktobra 1913. godine, njihova važnost je produžena do 1. februara 1914. godine.

Međutim, povlačenje blagajničkih uputnica (bonova) iz opticaja išlo je dosta sporo, jer ratom iscrpljena država nije imala dovoljno sredstava. Zbog toga njihovo povlačenje nije završeno u predviđenom roku već se proteglo još za nekoliko mjeseci.

Blagajnički zapisi (bonovi) štampani su u Pragu na punjoj hartiji. Avers i revers su indentični. Numerisanje novčanica vršeno je tako što je na prednju stranu stavljen jedan broj, a na drugu stranu sljedeći broj koji dolazi po redu, tako da je na aversu uvijek neparan, a na reversu paran broj. Postoje, istina vrlo rijetko novčanice regularno numerisane, kod kojih su brojevi na aversu i reversu isti.

Novčanica od jednog perpera urađena je u zatvoreno - plavoj boji. Postoje primjerci, poništeni sa dvije rupe, zatim primjerci pretisnuti tekстом »25. jula 1914. godine«, i primjerci s istim pretiskom poništeni sa jednom rupom.

Boje ostalih novčanica su sljedeće: 2 perpera - crveno - braon; 5 perpera - maslinasto zelena; 10 perpera - ciglacrvena; 50 perpera blijedoljubičasta; 100 perpera - tamno braon. Sličnu apoenu od 1 perpera, navedene novčanice imaju isti pretisak i na isti način su poništene.

Dimenzije: 1 perper - 150 x 75 mm; 2 perpera - 130 x 85, 5 perpera 147 x 95 mm; 10 perpera - 150 x 100 mm; 50 perpera - 165 x 105 mm; 100 perpera - 180 x 115 mm.

Emisija crnogorskog metalnog novca iz 1913. godine

U novooslobođenim krajevima Crne Gore, poslije balkanskog rata, oskudica u novcu bila je izrazita. Pored toga, tamo je u opticaju bio strani, a dijelom i lažni novac. Stoga je bilo neophodno iskovati nove količine novca i pustiti ih u opticaj, što je učinjeno tokom 1913. i 1914. godine. Godine 1913. u opticaj je pušten samo bakarni i nikleni novac.

Avers - crnogorski grb

Revers - uz gornju ivicu: KRALJEVINA CRNA GORA; ispod oznaka vrijednosti izražena tekстом: PARA i brojem; uz donju ivicu oboda godina izdanja.

Materijal: 1 i 2 pare bakar; 10 i 20 para nikal.

Dimenzije: 1 para - 17 mm; 2 pare - 19 mm; 10 para - 19 mm; 20 para - 4 gr;
Izrađivač: Državna kovnica u Beču.

Emisija crnogorskog metalnog novca iz 1914. godine

Kako iskovani bakarni i nikleni novac nije bio dovoljan da zadovolji crnogorske potrebe, odlučeno je da se 1914. godine emituje nova količina metalnog novca. Iz istraživanja dr Mirčete Đurovića, vidi se da je niklenog i bronzanog novca u 1913. 1914. godini pušteno ukupno 250 000 perpera i to: 800 000 komada po 20 para i isto toliko po 10 para;

400 000 po 2 i 200 000 po jednu paru. Srebrni novac izrađen je na sljedeći način: 20 000 po 5, 200 000 po 2 i 500 000 po 1 perper.

Avers: zavisno od vrijednosti: apoeni 1, 2, 10, 20 para - crnogorski grb: apoeni 1, 2 i 5 perpera: kralj Nikola - glava u desnom profilu; okolo, gore, tekst: NIKOLA I B. M. KRALJ I GOSPODAR CRNE GORE; ispod hrastova grančica.

Revers: zavisno od vrijednosti: apoeni 1, 2, 10 i 20 para - uz gornju ivicu tekst: KRALJEVINA CRNA GORA; ispod oznaka vrijednosti izražena tekстом PARA i brojem; uz donju ivicu oboda godina izdanja. Apoeni od 1, 2 i 5 perpera - crnogorski grb s draperijom krunom; okolo, gore, tekst: KRALJEVINA CRNA GORA; ispod oznaka vrijednosti označena brojem; u donjem dijelu poluvijenac od lovorove i hrastove grančice povezan tekстом PREPERA; uz donju ivicu oboda oznaka godine.

Dimenzije: 1 para - 17 mm; 2 pare - 19 mm; 10 para - 19 mm; 20 para - 21 mm; 1 perper - 23 mm; 2 perpera - 27 mm; 5 perpera - 36 mm.

Težna: 1 para - 1, 66 gr; 2 pare - 3, 33 gr; 10 para - 3 gr; 20 para - 4 gr; 1 perper - 5 gr; 2 perpera - 10 gr; 5 perpera - 24 gr.

Materijal: 1 para - bakar; 2 pare - bakar; 10 para - nikal; 20 para - nikal, 1, 2 i 5 perpera - srebro.

Izrađivač: Državna kovnica u Beču.

Nacrt srebrnog novca: Ilija Šobajić

Graver srebrnog novca: Stefan Švarc

Ovim je završeno kovanje novca u Crnoj Gori. Od 1906 do 1914. godine iskovano je 40 000 perpera u bronzi, 600 000 u niklu, 2 700 000 u srebru i 2. 030 000 u zlatu - svega 5 370 000 perpera.

Prema jednom raspisu crnogorskog Ministarstva finansija, sredinom 1914. godine perper se mijenjao po sljedećem kursu:

Napoleon (20 franaka)	20 perpera
Lira engleska	25 "
Lira turska	22 "
Dolar (u zlatu) 5 " 10 para	
10 dinara (srebro)	9 "

Emisija crnogorska blagajnička uputnica (bonova) iz 1914. godine

Prvi svjetski rat je nametnuo potrebu izdavanja novih količina blagajničkih uputnica, koje će za kratko vrijeme preplaviti Crnu Goru. Zato je budžetom za 1914. godinu predviđena mogućnost izdavanja nove emisije blagajničkih uputnica. Na bazi toga Ministarstvo finansija je krajem maja 1914. godine izdalo »Pravila o izdavanju blagajničkih zapisa«, koje donosimo u izvodima:

Član 1

Na osnovu čl. 6 finansijskog zakona za 1914. godinu, suma ovih zapisa ne smije biti veća od 500 000 (pet stotina hiljada) perpera, niti interes veći od 6 odsto.

Član 2

Zapisi Glavne Državne Blagajne glase na donosioca: na sumu ne manju od 500 0 00 perpera i na rok ne duži od 6 mjeseci.

Član 3

Blagajnički zapisi moraju sadržavati: kapital na koji je izdat zapis; interes na dotični kapital; iznos ukupni kapitala i interesa ujedno; mjesto i dan izdavanja; rok isplate; tekući broj zapisa; ime izdavaoca - Glavna Državna Blagajna; iznos ukupne sume slovima izražene i originalni potpis Ministra finansija i Državnog blagajnika

Član 4

U onim slučajevima gdje se interes priznaje, biće na samom bonu označeno njegovo stanje i cjelokupni interes.

Član 5

Glavna Državna Blagajna mora, o roku označenom u zapisu, isti vlasniku isplaiti. Zamjena isteklih zapisa može biti samo po pristanku podnosioca.

Član 6

Svi zapisi koji se puste u toku ove godine, moraju biti isplaćeni do kraja iste.

Član 7

Blagajnički zapisi primaju se kao kaucija pri državnim licitacijama i to uvijek po njihovoj nominalnoj vrijednosti.

Član 8

Blagajnički zapisi ne podliježu nikakvim taksama.

Član 9

Glavno Državno Računovodstvo mora voditi stalnu evidenciju o svim izdatim i plaćenim zapisima, Glavna Državna Kontrola u svako doba pregled i kontrolu nad istim«.

Ali, ovim se nije mogla mnogo poboljšati izvanredno teška finansijska situacija. Istovremeno sa »Ratnom proklamacijom« objavljen je i novi »Zakon o izdavanju blagajničkih uputnica - bonova«. Ovim zakonom ovlašćeno je Ministarstvo finansija da »može pustiti u saobraćaj do pet miliona perpera uputnica u serijama: prva od dva miliona, a ostale su od po 1 miliona«.

Serije će biti obilježene slovima A, B, V, G. Zakonom je precizirano da će uputnice važiti godinu dana i da će biti izrađene u apoenima od 1, 2, 5, 10, 20, 50 i 100 perpera. Članom 4 zakona predviđeno je da dok se ne izrade uputnice od 1 i 2 perpera, važe one puštene u opticaj 1912. Godine.

Uputnice su izrađene u Državnoj štampariji na Cetinju i odmah puštene u promet.

Uputnice su rađene na punijoj hartiji. Dimenzija svih novčanica je ista - 155x107 mm. Vrijednost od 5 perpera izrađena je u otvoreno plavoj boji, poništena slovima A, B, V, G. Postoje primjerci poništeni jednom rupom, kao i oni bez serije i broja. Za vrijednosti od 10 perpera (boja crvena), 20 (ljubičasto braon), 50 (žuto braon) i 100 perpera (naranđasto žuta) važi isto što je rečeno za vrijednost od 5 perpera.

Emisija blagajničkih uputnica (bonova) iz 1914. godine

Još nije bio istekao rok upotrebe prethodnih, a već je početkom 1915. godine objavljen novi zakon kojim je predviđeno puštanje u tečaj novih 9 miliona perpera. Istovremeno, predviđeno je da se prethodna emisija povuče iz optičaja.

Razlog emitovanju nove misije blagajničkih uputnica leži, prije svega u činjenici, što država ne samo da je dobila novih 4 miliona perpera već je odložila rok isplate ranijih uputnica. Pored toga, ranije uputnice štampane u cetinjskoj štampariji bile su izuzetno lošeg kvaliteta. Odlučeno je, stoga, da se ova emisija odštampa u Parizu.

Ovo međutim, nije posljednji pokušaj emitovanja crnogorskog papirnog novca. Početkom decembra 1915. godine crnogorsko Ministarstvo finansija ovlašćeno je da može e pustiti u opticaj novih 6 miliona perpera u aopenima od 5, 10, 20, 50, i 100 perpera. Pored toga, zakon je produžio rok povlačenja ranijih 9 miliona do 25. jula 1917. Godine.

Ova emisija, rađena je, u Parizu. Ne zna se, međutim, koliko je pušteno u promet ovih novčanica, ali se s obzirom na situaciju u Crnoj Gori krajem 1915. godine, može pretpostaviti da nije čitava suma.

Hartija kod novčanica 1, 2, 5, 10 i 20 perpera kruta, kod 50 i 100 perpera sasvim tanka. Na seriji je otisnut datum 25. 7. 1914. nema oznake gravera ni štamparije. Novčanice od 1 perpera izrađene su u plavoj, 2 braon, 5 karmin crvena, 10 sivo plava, 20 braon, 50 crvena i 100 perpera plava. Kod svih vrijednosti osnovne boje su date u svjetlijim i tamnijim tonovima. Dimenzije: vrijednosti 1, 2 i 5 perpera 135 x 98mm; 10 i 20 perpera 158 x 104 mm, 50 i 100 perpera 187 x 110 mm

Novac za vrijeme austrijske okupacije Crne Gore

Austrija je za vrijeme okupacije Crne Gore svim silama nastojala da obezvrijedi perper naročito papirne novčanice. Po svoj prilici to je rađeno da bi se iz naroda izvukle što veće količine metalnog, u prvom redu zlatnog novca. Prema jednom svjedočanstvu Austrija je oskudijevala u zlatnom novcu, pa je pribjegli nasilnom kupljenju zlata u novcu i nakitu. Iz istog svjedočanstva saznajemo da »od naroda u okupiranim zemljama pokupljeno je u posljednje vrijeme sve zlato, a 100 000 krana zlatnog novca pokupljeno je samo u Crnoj Gori«. Pored toga, okupacione vlasti su, odmah po dolasku u Crnu Goru, zabranile cirkulaciju papirnih novčanica, o čemu se mnoge pojedinosti mogu naći u okupacionim »Cetinjskim novinama«. U broju od 15. septembra 1916. godine ove novine donose sljedeći tekst: » Svojevremeno objelodanjena odluka vrhovnog vojnog zapovjedništva, prema kojoj je bez naročite dozvole zabranjen uvoz papirnih perpera, nije naišla na opštu pažnju, jer su mnogi trgovci zatečeni kako su htjeli bez dozvole u Monarhiju prokrijumčariti papirne perpere i dinare, da sa njima prave trgovačke poslove. U jednom slučaju zaplijenjeno je čak 100 000 perpera. Carinarnice zbog toga zaplijenjaju te note. Pored toga, vlasnici se još i kažnjavaju«.

Da bi konstatovale količinu crnogorskih novčanica u zemlji, kao i da bi spriječile eventualan uvoz novih banknota, okupacione vlasti su 10. juna 1916. godine, donijele odluku o pečačenju perpernih novčanica. Pečačenje je vršeno ovalnim pečatom čiji je tekst, K. u. K. MILITAR GENERAL - GOUVERNEMENT IN MONTENEGRO KREISKOMMANDO. Duž donje ivice pisalo je ime mjesta gdje je pečačenje izvršeno. Pečat je stavljan s obje strane novčanice. Pečaćene su novčanice od 1914. godine oba izdanja. Poznat je primjerak od 1 perpera, izdanja iz 1912. godine, koji je takođe pečačen, ali to je očigledno propust onoga ko je pečačenje vršio, pošto je tome izdanju važnost istekla.

Do danas je poznato 7 gradova u kojima je žigovanje vršeno, i to: Cetinje, Peč, Kolašin, Nikšić, Pljevlja, Podgorica i Stari Bar.

U početku, bilo je predviđeno da vrijednost žigosanih uputnica važi do 25. jula 1917. godine. Međutim, na osnovu jednog teksta objavljenog u »Cetinjskim novinama«, vidi se da je taj rok u više navrata produžava.

Austrijsko izdanje perpera za okupiranu Crnu Goru

Početkom 1917. godine okupacione vlasti su donijele naredbu o izmjeni »svih timbranih crnogorskih perpernih bonova, e bi se postigla jedinstvenost platežnih sredstava kod javnih blagajni«. Tim povodom je odlučeno da »neupotrebljive perperske note koje su snabdijevane žigom u smislu naredbe od 16. juna 1916., uzimat će se kod javnih blagajni u zamjenu za »Uputnice«. Iz priloženog obrasca uz citiranu naredbu vidi se da su »uputnice«, pored oznake vrijednosti na aversu imale tekst na njemačkom, a na reversu na srpskom i albanskom jeziku. Taj tekst glasi: "UPUTNICA NA DESET PERPERA u onim uputnicama na državnu blagajnu iz emisije od 25. jula 1914. st. kal. ili 10. maja 1915. st. kal. ili 4. decembra 1915. st. kal. koje leže u javnim blagajnama c i k. Vojne Uprave u Crnoj Gori.

Po vrijednosnom razmjeru utvrđenom čl. 1 Naredbe Vrhovnog Vojnog Zapovjednika od 16. juna 1916, broj 8 Vjestnika Naredaba iznaša vrijednost ove uputnice.

PET ZVEČEĆIH PERPERA ILI PET KRUNA

Za primanje ove uputnice važe zakonske odredbe o dužnosti primanja perperskih uputnica. Na javnim blagajnama primat će se uplate sa ovom uputnicom po gore označenom vrijednosnom razmjeru (čl. 3 Naredbe od 10. januara 1917, broj 20 Vjestnika i Naredaba).

Cetinje, 1. juna 1917«

1 perper dimenzije - 136 x 100; datum 5. VII 1917; boja aversa - zeleni ornamentisani ram, oranž mrežica

2 perpera: dimenzije - 136 x 100 mm; datum 5. VI 1917; boja aversa - ljubičast ornamentisani ram, žuto zelena mrežica

10 perpera: dimenzije - 136 x 100 mm; datum 1. VI 1917; boja aversa - zatvoreno plav ornamentisani ram, siva mrežica

20 perpera: dimenzije - 148 x 108 mm; datum 20. XI 1917; boja aversa - tamno crveni ornamentisani ram, zatvoreno zelena mrežica sa crnim linijama

50 perpera: dimenzije - 157 x 118 mm; datum 20. XI 1917; boja aversa - ljubičast ornamentisani ram, zatvoreno zelena mrežica sa crnim linijama

100 perpera: dimenzije - 157 x 118 mm; datum 20. XI 1917; boja aversa - zatvoreno plav ornamentisani ram, siva mrežica sa crnim linijama

Ornamentisani ram i mrežica na reversu novčanica druge su boje nego na aversu.

КРЪ ЦР
МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА И ГРАЂЕВИНА
Цетинје, 16 фебруара 1908.
Број 196

КУРС

Према распису Викликарства Финансија и Грађевина од 16 фебруара 1908. г. број 196 важеће од 17 потог за златни новац следећи курсе:

НА ПОЛКОН * (дванаест орамена)	круна	19.12
Л И Р У * Вилмету		24.06
КА Ц А Р И Ј У * (Дукат)		11.15
Л И Р У * Турку		21.58
Н И П Е Р И Ј А Л * Руски 7½ рубаља)		19.12
Конац златки (20 Карана)		23.56
Л И Р У * Американску (3 Долара)		24.50

Никола
Финансија и Грађевина,
Душан Вукотић.

Kursna lista
(DA, MF, f. 302, br. 196/1908)

МИ
НИКОЛА I
по милости Божјој
КЊАЗ И ГОСПОДАР ЦРНЕ ГОРЕ

На приједлог Нашег Министра Финансија и Грађевина, а по саслушању Нашег Министарског и Државног Савијета, рјешили смо и рјешавамо:

На основу члана 10. Устава овлашћујемо Нашег Министра Финансија и Грађевина, да може исковати и пустити у тјечај за 110.000 (сто десет хиљада) круна номиналне вриједности никленог и бронзаног новца у комадима од 20, 10 и 2 паре.

Сви издаци око овог ковања извршиће се из кредита за вапредне државне потребе, а приходи од искованог новца унијеће се у државну касу као вапредни државни приход.

Наш Министар Финансија и Грађевина нека изврши овај указ.

Цетинје, 18. маја 1908.

НИКОЛА с. р.
Министар Финансија и Грађевина
Душан Вукотић с. р.

Ukaz knjaza Nikole I o kovanju novca
("Glas Crnogorca", XXXVII/1908, br. 25)

MINISTRE
DES FINANCES
RÉPUBLIQUE FRANÇAISE
ADMINISTRATION DES MONNAIES.

Les milieux ont vuif de 1er Juin
par, Martin, Contrôleur agent comptable et
Riché, Contrôleur en chef.

Vo les instructions du Directeur des Monnaies vous informant que le
Ministre des Finances a autorisé le Gouvernement du Monténégro
à faire fabriquer à la Monnaie de Paris des monnaies d'argent
sous la condition que les pièces frappées, en vertu
de cette autorisation, seraient, au départ, déposées dans des caisses
scellées au cachet de l'Administration des Monnaies et de la
à la Présidence du Monténégro et de la Banque
de Paris et des Pays-Bas.

Vous étant transportés dans le local consacré aux espèces destinées à
faire l'objet d'un envoi au Gouvernement
dans ce but, en présence de M. Barlowitch, Ministre Secrétaire
de la Légation de Serbie à Paris et de Monsieur Martin
Censeur Principal de la Banque de Paris et des Pays-Bas
il est autorisé par procès-verbal à l'expédition, qui fait l'objet, renfermé dans
sept
cinq
peut ensemble deux cent quarante-trois kilogrammes —

de composer des quantités et nombres de pièces détaillées dans le tableau
ci-joint :

Ugovor predstavnika Crnogorske Vlade,
Pariske i Holandske banke i Administracije novca
o uslovima transporta iskovanog novca.
(DA, MF, f. 707, br. 1223/1909)

ARTHUS BERTRAND & BÉRANGER
BOUTIERS MÈDAILLERS
TELEPHONE 727-12 46 Rue de Roubaix
Paris le 25 Juin 1909

Seigneur Milko I. Jovanovitch
Secrétaire Général de l'Administration des Monnaies de Monténégro

QUANTITÉ	ESPÈCE	PESAGE	REMARQUE
	Orilles pour pièces de 2 francs 23 gr.		
	Orilles pour pièces de 1 franc 11 gr.		
2	Trois francs pièces de 1 franc	100.	
3	Quatre francs pièces de 1 franc	100.	
4	Cinq francs pièces de 1 franc	100.	
5	Six francs pièces de 1 franc	100.	
6	Sept francs pièces de 1 franc	100.	
7	Huit francs pièces de 1 franc	100.	
8	Neuf francs pièces de 1 franc	100.	
9	Dix francs pièces de 1 franc	100.	
10	Onze francs pièces de 1 franc	100.	
11	Douze francs pièces de 1 franc	100.	
12	Treize francs pièces de 1 franc	100.	
13	Quatorze francs pièces de 1 franc	100.	
14	Quinze francs pièces de 1 franc	100.	
15	Seize francs pièces de 1 franc	100.	
16	Dix-sept francs pièces de 1 franc	100.	
17	Dix-huit francs pièces de 1 franc	100.	
18	Dix-neuf francs pièces de 1 franc	100.	
19	Ving francs pièces de 1 franc	100.	
20	Vingt-et-un francs pièces de 1 franc	100.	
21	Vingt-deux francs pièces de 1 franc	100.	
22	Vingt-trois francs pièces de 1 franc	100.	
23	Vingt-quatre francs pièces de 1 franc	100.	
24	Vingt-cinq francs pièces de 1 franc	100.	
25	Vingt-six francs pièces de 1 franc	100.	
26	Vingt-sept francs pièces de 1 franc	100.	
27	Vingt-huit francs pièces de 1 franc	100.	
28	Vingt-neuf francs pièces de 1 franc	100.	
29	Trente francs pièces de 1 franc	100.	
30	Trente-et-un francs pièces de 1 franc	100.	
31	Trente-deux francs pièces de 1 franc	100.	
32	Trente-trois francs pièces de 1 franc	100.	
33	Trente-quatre francs pièces de 1 franc	100.	
34	Trente-cinq francs pièces de 1 franc	100.	
35	Trente-six francs pièces de 1 franc	100.	
36	Trente-sept francs pièces de 1 franc	100.	
37	Trente-huit francs pièces de 1 franc	100.	
38	Trente-neuf francs pièces de 1 franc	100.	
39	Quarante francs pièces de 1 franc	100.	
40	Quarante-et-un francs pièces de 1 franc	100.	
41	Quarante-deux francs pièces de 1 franc	100.	
42	Quarante-trois francs pièces de 1 franc	100.	
43	Quarante-quatre francs pièces de 1 franc	100.	
44	Quarante-cinq francs pièces de 1 franc	100.	
45	Quarante-six francs pièces de 1 franc	100.	
46	Quarante-sept francs pièces de 1 franc	100.	
47	Quarante-huit francs pièces de 1 franc	100.	
48	Quarante-neuf francs pièces de 1 franc	100.	
49	Cinquante francs pièces de 1 franc	100.	
50	Cinquante-et-un francs pièces de 1 franc	100.	
51	Cinquante-deux francs pièces de 1 franc	100.	
52	Cinquante-trois francs pièces de 1 franc	100.	
53	Cinquante-quatre francs pièces de 1 franc	100.	
54	Cinquante-cinq francs pièces de 1 franc	100.	
55	Cinquante-six francs pièces de 1 franc	100.	
56	Cinquante-sept francs pièces de 1 franc	100.	
57	Cinquante-huit francs pièces de 1 franc	100.	
58	Cinquante-neuf francs pièces de 1 franc	100.	
59	Sixante francs pièces de 1 franc	100.	
60	Sixante-et-un francs pièces de 1 franc	100.	
61	Sixante-deux francs pièces de 1 franc	100.	
62	Sixante-trois francs pièces de 1 franc	100.	
63	Sixante-quatre francs pièces de 1 franc	100.	
64	Sixante-cinq francs pièces de 1 franc	100.	
65	Sixante-six francs pièces de 1 franc	100.	
66	Sixante-sept francs pièces de 1 franc	100.	
67	Sixante-huit francs pièces de 1 franc	100.	
68	Sixante-neuf francs pièces de 1 franc	100.	
69	Septante francs pièces de 1 franc	100.	
70	Septante-et-un francs pièces de 1 franc	100.	
71	Septante-deux francs pièces de 1 franc	100.	
72	Septante-trois francs pièces de 1 franc	100.	
73	Septante-quatre francs pièces de 1 franc	100.	
74	Septante-cinq francs pièces de 1 franc	100.	
75	Septante-six francs pièces de 1 franc	100.	
76	Septante-sept francs pièces de 1 franc	100.	
77	Septante-huit francs pièces de 1 franc	100.	
78	Septante-neuf francs pièces de 1 franc	100.	
79	Quatre-vingt francs pièces de 1 franc	100.	
80	Quatre-vingt-et-un francs pièces de 1 franc	100.	
81	Quatre-vingt-deux francs pièces de 1 franc	100.	
82	Quatre-vingt-trois francs pièces de 1 franc	100.	
83	Quatre-vingt-quatre francs pièces de 1 franc	100.	
84	Quatre-vingt-cinq francs pièces de 1 franc	100.	
85	Quatre-vingt-six francs pièces de 1 franc	100.	
86	Quatre-vingt-sept francs pièces de 1 franc	100.	
87	Quatre-vingt-huit francs pièces de 1 franc	100.	
88	Quatre-vingt-neuf francs pièces de 1 franc	100.	
89	Cinquante francs pièces de 1 franc	100.	
90	Cinquante-et-un francs pièces de 1 franc	100.	
91	Cinquante-deux francs pièces de 1 franc	100.	
92	Cinquante-trois francs pièces de 1 franc	100.	
93	Cinquante-quatre francs pièces de 1 franc	100.	
94	Cinquante-cinq francs pièces de 1 franc	100.	
95	Cinquante-six francs pièces de 1 franc	100.	
96	Cinquante-sept francs pièces de 1 franc	100.	
97	Cinquante-huit francs pièces de 1 franc	100.	
98	Cinquante-neuf francs pièces de 1 franc	100.	
99	Cent francs pièces de 1 franc	100.	

Paris le 25 Juin 1909

Memorandum kovnice "ARTHUS BERTRAND & BERANGER"
iz Pariza
(DA, MF, f. 707, br. 1223/1908)

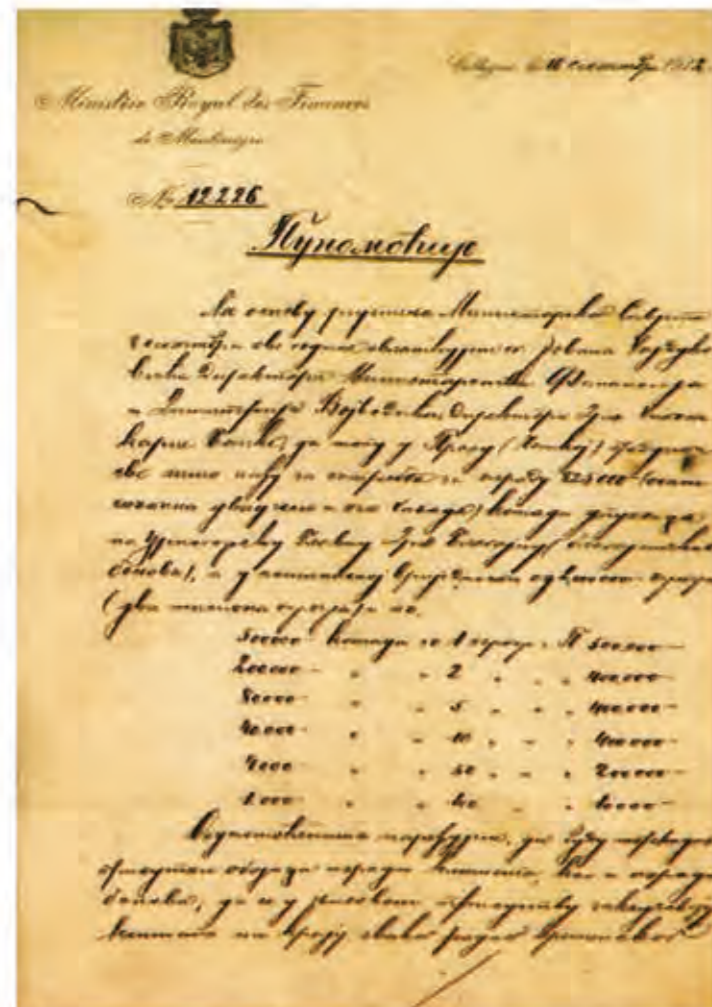
Raspis o Monetarnoj konvenciji između Crne Gore i Austro-Ugarske (DA, MF, f. 1, br. 102/1911)

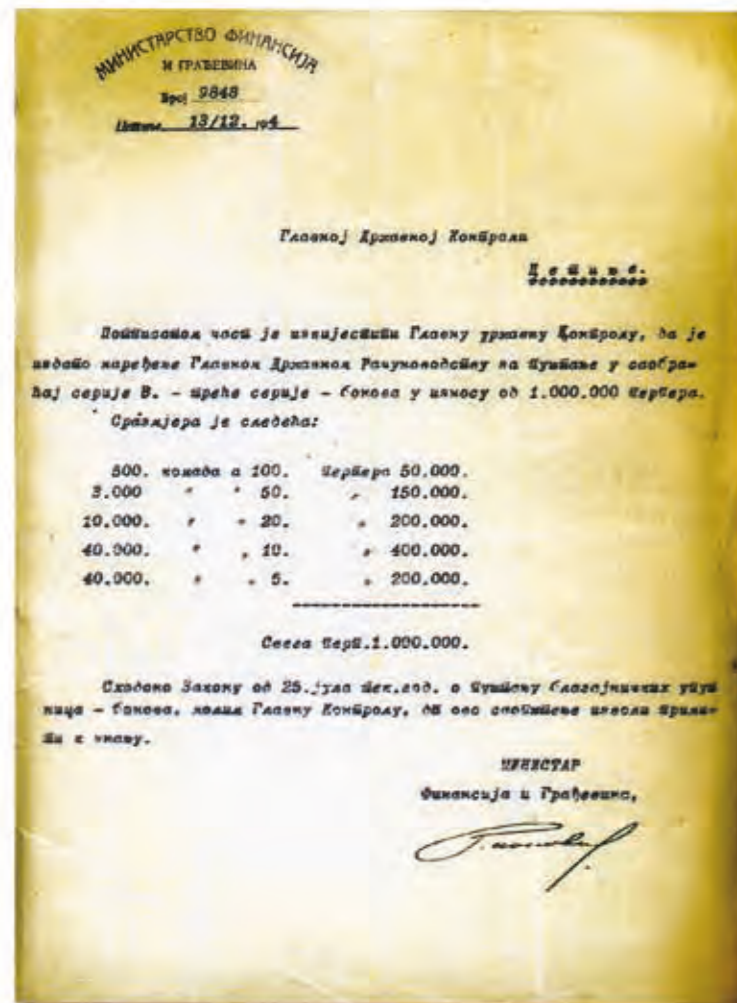
Račun državne kovnice iz Beča o kovanju srebrnog novca (DA, MF, f. 463, br. 9990/1912)

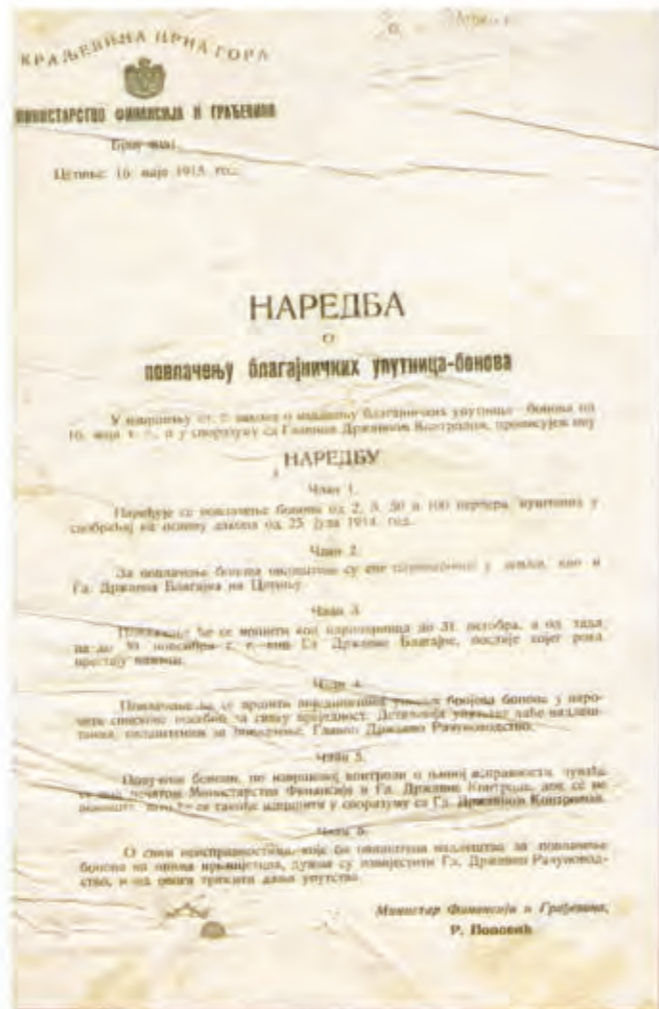
Zakon o izdavanju blagajničkih uputnica ("Glas Crnogorca", XLI/1912, br. 48)

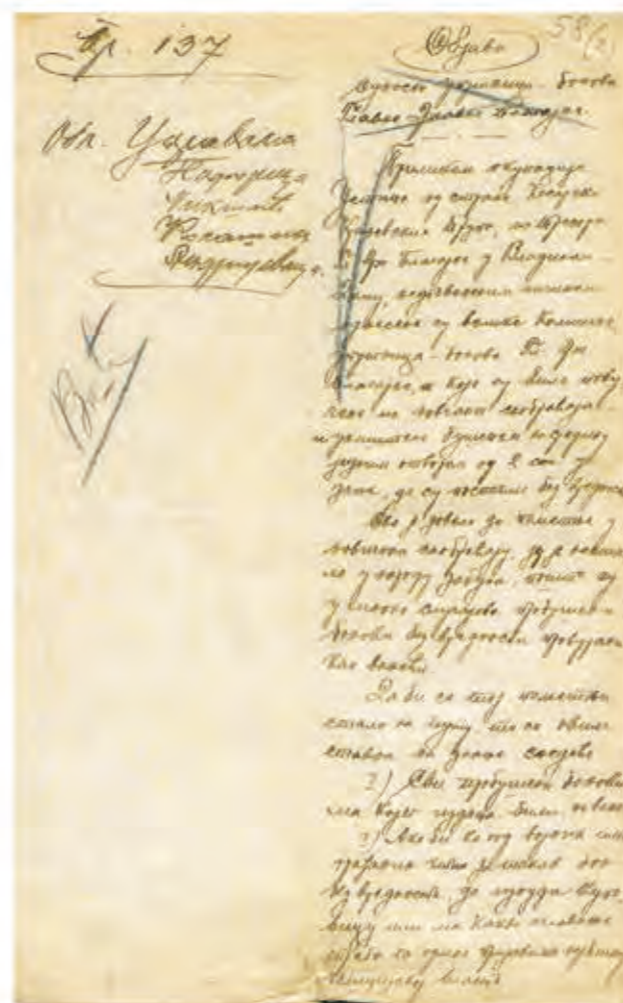
Punomoćje Ministarstva finansija Jovanu Hajdukoviću i Dimitriju Vojvodiću da mogu u Pragu voditi poslove oko izrade blagajničkih uputnica (u nominalnoj vrijednosti od 2.000 000 perpera) (DA, MF, f. 470, br. 12226/1912)

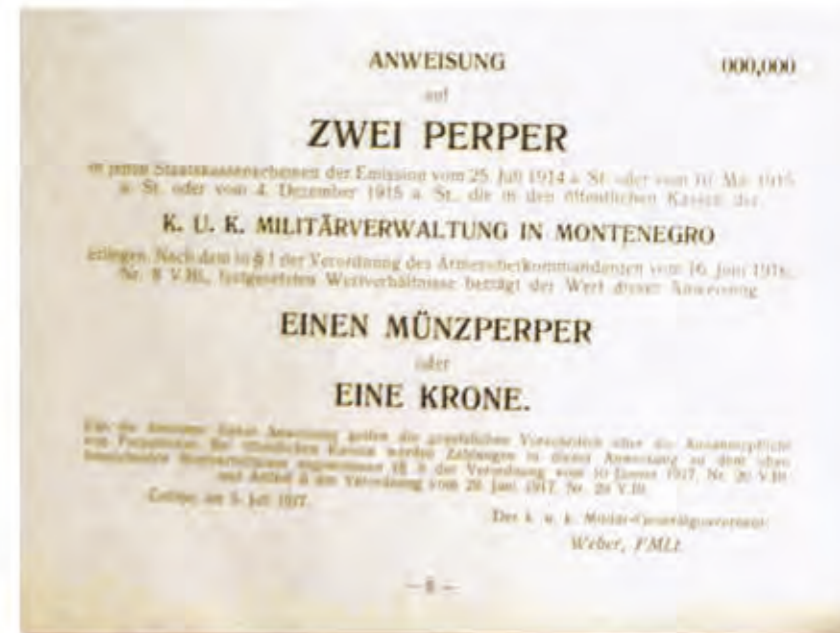
Dopis o puštanju druge i treće emisije papirnih novčanica (DA, GDK, f. 22, br. 546/1914)

Naredba o povlačenju papirnog novca (DA, MF, f. 1, br. 114/1915)

Objava da je prilikom okupacije Cetinja iz Glavne državne blagajne odnešena velika količina crnogorskog papirnog novca (DA, MUD, f. 172, br. 58/1916)

Naredba o izdavanju uputnica u naknadu za žigovane neupotrebljive perperske note ("Vijestnik naredaba", br. 7 za 1917.godinu)

C. i k. vojno generalno guvernerstvo u Crnoj Gori.

Pol. Nr. 3475 6.

Oglas.

U smislu naredbe c. i kr. vojnog generalnog guvernerstva od 10. januara 1917. (broj 20. Vjestnika Naredaba) izdaju se u zamjenu za oštećene **prebiljegovane** perperske bonove nove „Uputnice“, i to za sad u vrijednosti od 10 perpera — 5 zvečećih perpera — 5 kruna.

Zamjena otpočinje kod c. i kr. okružnih blagajna onoga dana kad ovaj oglas bude objavljen, a ne odnosi se samo na bonove od 10 perpera, već na bonove svih vrijednosti (1, 2, 5, 10, 20, 50 i 100 perpera), u koliko su isti zvanično prebiljegovani i za dalji opticaj uslijed oštećenosti neupotrebljivi.

Nove „uputnice“ primaju se mjesto **prebiljegovanih** perperskih bonova kao platežno sredstvo kod svih javnih blagajna c. i kr. Vojne Uprave u Crnoj Gori.

Cetinje, 1. juna 1917.

C. i k. vojni generalni guverner:
von **Weber** FMLL.

Oglas o zamjeni žigosanih perpera za novoštampani austrijski novac
(DA, GZC, f. 8, br. 1278/1917)

P. e. M. general guvernia e ushtriis n' Mal-Zii.

Pol. Nr. 3475 6.

Lajm.

Mas mendimit t' urdhnimit P. e. Rr. General Guvernes t' ushtriës prej 10 Gennajo 1917 (Numero 20 t' Lajmtarit t' urdhnimeve) po qiten per ndrim t' bonave t' çartun t' **timbruum** „valia t' rreja“, e per tash t' çmimit t' 10 perperash — 5 perpera t' preem — 5 korona.

Ndrimi fillon ndaj p. e. rr. haznatare t' kreiskomandes n' at ditë qi kaa me kenë ky lajm i çpallun, e s' perket saldë bonat prej 10 perperash, por edhe bonat t' gjith t' çmimit (1, 2, 5, 10, 20, 50 e 100 perperash) n' saa jan zyrtarisht t' timbruum e qi s' perdorohen maa gjatë, per arsye t' çartunit.

„Valiat t' rreja“, kan me u baa kabudhë n' vend t' bonave t' perperësh t' **timbruum**, porsì nji miet t' merredhanes, ndaj gjith haznatare botnuore p. e. rr. general guvernes t' ushtriës n' Mal-Zië.

Cetinja, 1. Junio 1917.

P. e. M. general guvernari ushtrijet:
von **Weber** FMLL.

TEMA 1. Strani novac u opticaju u Crnoj Gori do 1906.godine

1. Kursna lista
(DA, MF, f. 1, br. 177/1879)
2. Kurs turskog srebrnog apoena medžedije
(DA, MUD, f. 60, br. 1585/1890)
3. Kursna lista
(DA, MF, f. 1, br. 120/1895)
4. Obavještenje o prestanku oficijelnog prometa "šesticama" (srebrni apoen od 10 novčića)
(DA, KAC, f. 4, br. 130/1879)
5. Naredba "da se od 1. maja 1901. godine uvede u Crnu Goru kruna, a ne više fijorin kao novčana jedinica"
(DA, KACT, f. 3, br. 109/1901)

TEMA 2. Planovi o kovanju crnogorskog novca

1. Prijedlog o kovanju crnogorskog novca povodom proslave dvjestogodišnjice dinastije Petrović - Njegoš
(DA, MID, f. 54, br. 1083/1895)
2. Zahtjev da Vlada Republike Francuske ovlasti "Administraciju moneta" za kovanje crnogorskog novca.
(DA, MID, f. 105, br. 2500/1902)
3. Prijedlog Jana Vaclika o kovanju crnogorskog novca ("Crnogorski orao")
(NMCG, BAO, N I, br. 126/1902)
4. Prijedlog Jana Vaclika o kovanju crnogorskog novca ("Crnogorski orao")
(NMCG, BAO, N I, br. 126/1902)
5. Skica za avers crnogorskog novca
(DA, MF, f. 261, br. 792-1-405/1906)

TEMA 3. Emisija crnogorskog metalnog novca iz 1906.godine

Pano I

1. Ukaz o kovanju crnogorskog novca
(„Glas Crnogorca“, XXXV/1906, br. 15)
2. Raspis upravama carinarnica, državnim blagajnicama i t.d.
(„Glas Crnogorca“, XXXV/1906, br. 35)
3. "O Crnogorskom novcu"
(„Glas Crnogorca“, XXXV/1906, br. 36)
4. Saglasnost Državnog savjeta o kovanju niklenog i bronзанog novca
(DA, MS, f. 1, br. 69/1906)
5. Ministarstvo finansija obavještava Ministarstvo unutrašnjih djela "da će para našeg novog novca potpuno odgovarati u unutrašnjem prometu austrijskom heleru"
(DA, MUD, f. 40, br. 3521/1906)

Pano 2

1. Procjena francuske kompanije "COMPAGNIE FRANCAISE DES METAUKS" o potrebnoj količini novca (po glavi stanovnika) za Crnu Goru (200 000 stanovnika).
(DA, MF, f. 254, br. 67-I-35/1906)
2. Ponuda fabrike "ARTHUR KRUPP" o uslovima plaćanja metala za kovanje crnogorskog novca
(MF, f. 254, br. 67-I 35/1906)
3. Zahtjev predstavnika "ARTHUR KRUPP" za prijem kod kralja Nikole I.
(DA, MF, f. 258, br. 792-I/1906)
4. Andrija Radović, ministar finansija Državnoj kovnici u Beču, o izgledu crnogorske krune na reversu
(DA, MF, f. 266, nezavedena akta)
5. Ukaz knjaza Nikole I o kovanju crnogorskog novca
(DA, MF, f. 263, br. 2156-I-1076/1906)
6. Odluka knjaza Nikole I o odlikovanju direktora državne kovnice u Beču Ordenom za nezavisnost Crne Gore - Danilo I (II stepen)
(DA, MF, f. 263, br. 2270-I-1126/1906)

TEMA 4. Emisija metalnog novca iz 1908. godine

1. Ministarski savjet Državnom savjetu, o kovanju nove emisije niklenog i bronзанog novca 1908. godine
(DA, DS, f. 6, br. 46/1908)
2. Specifikacija kovanog novca isporučenog iz Beča
(DA, MF, f. 303, br. 578/1908)
3. Kursna lista
(DA, MF, f. 302, br. 196/1908)
4. Ukaz knjaza Nikole I o kovanju novca
("Glas Crnogorca", XXXVII/1908, br. 25)
5. Račun troškova prilikom preuzimanja i transporta niklenog i bakarnog novca
(DA, MF, f. 303, br. 578/1908)

TEMA 5. Crnogorski srebrni novac iz 1909. godine

Pano 1

1. Cijene kretanja srebra na tržištu - dijagram
(DA, MF, f. 707, br. 1223/1908)
2. Pismo "BANQUE DE PARIS & DES PAYS - BAS" Miloju Jovanoviću o detaljima legende na aversu
(DA, MF, f. 707, br. 1223/1908)
3. Memorandum kovnice "ARTHUS BERTRAND & BERANGER" iz Pariza
(DA, MF, f. 707, br. 1223/1908)
4. Kupovina srebra i kovanje srebrnog novca
(DA, MF, f. 707, br. 1223/1909)
5. Kupovina srebra i kovanje srebrnog novca
(DA, MF, f. 707, br. 1223/1909)

Pano 2

1. Izvještaj iz Praga o cijeni srebra na tržištu
(DA, MF, f. 707, br. 1223/1908)
2. Saglasnost Ministra inostranih djela na model srebrnog novca
(DA, MF, f. 707, br. 1223/1908)
3. Punomoćje Knjaževske crnogorske vlade Miloju Jovanoviću, načelniku Ministarstva finansija, da pokrije troškove kovanja srebrnog novca
(DA, MF, f. 707, br. 1223/1908)
4. Odobrenje Francuske vlade za kovanje crnogorskog srebrnog novca
(DA, MF, f. 707, br. 1223/1908)
5. Ugovor predstavnika Crnogorske Vlade, Pariske i Holandske banke i Administracije novca o uslovima transporta iskovanog novca.
(DA, MF, f. 707, br. 1223/1909)
6. Navigaciona agencija "PUGLIA" izvještava da je brodom "GALLIPOLI" upućeno 27 sanduka crnogorskog srebrnog novca za Bar
(DA, MF, f. 707, br. 1223/1909)

TEMA 6. Zlatni i srebrni novac Knjaževine Crne Gore

1. Raspis o prestanku važenja austrijskog niklenog novca
(DA, KACT, f. 26, br. 455/1910)
2. Zahtjev za izdavanje zlatnika od 100 perpera
(DA, MF, f. 370, br. 1681/1910)
3. Ukaz o kovanju novca
("Glas Crnogorca", XXXIX/ 1910, br. 12)
4. Zahtjev za određivanje žandarma koji će obezbjeđivati transport novoiskovanog novca od Kotora do Cetinja
(DA, MID, f. 178, br. 495/1910)
5. Raspis o falsifikatima crnogorskog novca
(DA, MID, f. 177, br. 447/1910)

TEMA 7. Jubilarni zlatni novac

1. Raspis o količini i vrsti jubilarnog novca
("Glas Crnogorca", XXXIX/ 1910, br. 14)
2. Prijedlog za kovanje jubilarnog novca
(DA, MS, f. 15, br. 308/1910)
3. Izvještaji "K.K.HAUPTMUNZAMT" iz Beča o poslatim zlatnicima
(DA, MF, f. 376, br. 7071/1910)
4. Zapisnik Glavne državne blagajne o prijemu "dva kašeta" jubilarnih zlatnika
(DA, MF, f. 376, br. 7071/1910)
5. Legacija Sjedinjenih Američkih Država obavještava da je upoznata sa kovanjem jubilarnih zlatnika
(DA, MID, f. 193, br. 1577/1911)

TEMA 8. Autori likovnih rješenja srebrnog i zlatnog novca

1. Stefan Švarc
2. Ilija Šobajić
3. Nalog Ministarstva finansija da se isplati Stefanu Švarcu honorar za izradu zlatnog novca (DA, MF, f. 707, br. 1223/1908)
4. Odlikovanje ličnosti koje su učestvovali u izradi crnogorskog srebrnog i zlatnog novca (DA, MID, f. 178, br. 540/1910)
5. Odluka o odlikovanju Rudolfa Nojbergera, Stefana Švarca i Fridriha Šmitingera Ordenom za nezavisnost Crne Gore Danilo I (DA, MID, f. 191, br. 981/1911)

TEMA 9. Zakon o državnom novcu Kraljevine Crne Gore

1. Prijedlog Zakona o državnom novcu (DA, MF, f. 376, br. 7316/1910)
2. Primjedbe Državnog savjeta na projekat Zakona o državnom novcu (DA, MF, f. 376, br. 7316/1910)
3. Primjedbe Državnog savjeta na projekat Zakona o državnom novcu (DA, MF, f. 376, br. 7316/1910)
4. Zakon o državnom novcu ("Glas Crnogorca", XXXIX/1910, br. 54)

TEMA 10. Emisija crnogorskog srebrnog novca iz 1912. godine

1. Raspis o Monetarnoj konvenciji između Crne Gore i Austro-Ugarske (DA, MF, f. 1, br. 102/1911)
2. Kurs novca (DA, MID, f. 205, br. 2157/1912)
3. Dozvola za kovanje crnogorskog srebrnog novca u Beču (DA, MID, f. 202, br. 1013/1912)
4. Račun državne kovnice iz Beča o kovanju srebrnog novca (DA, MF, f. 463, br. 9990/1912)
5. Račun državne kovnice iz Beča o kovanju srebrnog novca (DA, MF, f. 463, br. 9990/1912)

TEMA 11. Emisija crnogorskog papirnog novca iz 1912. godine

1. Zakon o izdavanju blagajničkih uputnica ("Glas Crnogorca", XLI/1912, br. 48)
2. Punomoćije Ministarstva finansija Jovanu Hajdukoviću i Dimitriju Vojvodiću da mogu u Pragu voditi poslove oko izrade blagajničkih uputnica (u nominalnoj vrijednosti od 2.000 000 perpera) (DA, MF, f. 470, br. 12226/1912)
3. Priznanica o predaji kralju Nikoli I po jedan primjerak blagajničkih bonova (DA, MF, f. 467, nezavedena akta)
4. Izvještaj o kontroli evidencije povučenog papirnog novca (DA, MF, f. 576, br. 5551/1914)
5. Izvještaj o kontroli evidencije povučenog papirnog novca (DA, MF, f. 576, br. 5551/1914)

TEMA 12. Emisija crnogorskog metalnog novca iz 1913 i 1914. godine

1. Prijedlog o kovanju bakarnog i niklenog novca 1913. godine (DA, MID, f. 213, br. 2074/1913)
2. Prijedlog o kovanju bakarnog i niklenog novca 1913. godine (DA, MID, f. 213, br. 2074/1913)
3. Prijedlog o kovanju srebrnog, niklenog i bronzanog novca 1914. godine (DA, MF, f. 578, br. 6591/1914)
4. Preuzimanje novoiskovanih perpera od strane Glavne državne blagajne (DA, MF, f. 573, br. 4334/1914)
5. Naredba da se ubuduće ne vrše isplate u zlatu (DA, MF, f. 587, br. 9886/1914)

TEMA 13. Emisija crnogorskih blagajničkih uputnica (bonova) iz 1914. godine

1. Naredba o povlačenju novčanica iz 1912. godine (DA, KATC, f. 32, br. 226/1913)
2. Naredba o povlačenju novčanica iz 1912. godine (DA, KATC, f. 32, br. 226/1913)
3. Izvještaj o kontroli povučenih novčanica (DA, MF, f. 576, br. 5551/1914)
4. Naredba o puštanju u opticaj papirnog novca (DA, GDK, f. 22, br. 454/1914)
5. Obavještenje da će papirne novčanice poslije isteka roka biti vraćene Glavnoj državnoj kontroli (DA, KATC, f. 33, br. 3/1914)

TEMA 14. Druga emisija crnogorskih blagajničkih uputnica (bonova) iz 1914. godine

1. Naredba o zamjeni papirnih novačnica poslije isteka roka za njihovu upotrebu (DA, MF, f. 569, br. 2276/1914)
2. Dopis o puštanju druge i treće emisije papirnih novčanica (DA, GDK, f. 22, br. 546/1914)
3. Potvrda o prijemu nove serije papirnog novca (DA, MF, f. 689, br. 1500/1915)
4. Rješenje o puštanju u opticaj novog papirnog novca (DA, MF, f. 656, br. 9848/1915)
5. Naredba o povlačenju papirnog novca (DA, MF, f. 1, br. 114/1915)

TEMA 15. Austrijski okupacioni novac

1. Objava da je prilikom okupacije Cetinja iz Glavne državne blagajne odnešena velika količina crnogorskog papirnog novca (DA, MUD, f. 172, br. 58/1916)
2. Naredba o izdavanju uputnica u naknadu za žigovane neupotrebljive perperske note ("Vijestnik naredaba", br. 7 za 1917. godinu)
3. Naredba o izdavanju uputnica u naknadu za žigovane neupotrebljive perperske note ("Vijestnik naredaba", br. 7 za 1917. godinu)
4. Naredba o izdavanju uputnica u naknadu za žigovane neupotrebljive perperske note ("Vijestnik naredaba", br. 7 za 1917. godinu)
5. Naredba o izdavanju uputnica u naknadu za žigovane neupotrebljive perperske note ("Vijestnik naredaba", br. 7 za 1917. godinu)

TEMA 16. Austrijsko izdanje novčanica za okupiranu Crnu Goru

1. Naredba o produženju trajanja perperskih nota ("Vijestnik naredaba", br. 7, za 1917. godinu)
2. Oglas o zamjeni žigosanih perpera za novoštampani austrijski novac (DA, GZC, f. 8, br. 1278/1917)
3. Oglas o zamjeni žigosanih perpera za novoštampani austrijski novac (DA, GZC, f. 8, br. 1278/1917)
4. Oglas o zamjeni žigosanih perpera za novoštampani austrijski novac (DA, GZC, f. 8, br. 1278/1917)
5. Oglas o zamjeni žigosanih perpera za novoštampani austrijski novac (DA, GZC, f. 8, br. 1278/1917)

Izdavač:

NACIONALNA ZAJEDNICA CRNOGORACA HRVATSKE
DRŽAVNI ARHIV CRNE GORE

Za izdavača:

DANILO IVEZIĆ

Autori izložbe:

VELIMIR VUJAČIĆ
SLAVKA JOVIĆEVIĆ
ŽELJKO MIRANOVIĆ

Autor teksta:

VELIMIR VUJAČIĆ

Likovno i grafičko oblikovanje i priprema:

ALEKSANDAR BERKULJAN
DRAGI SAVIĆEVIĆ

Tisak:

SKANER STUDIO d.o.o., ZAGREB

Tiraž:

200

Katalog je realiziran uz financijsku potporu Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske.